

Eduard Petiška

Pověst o životě

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Pověst o životě

Eduard Petiška

Znění tohoto textu vychází z díla [Pověst o životě](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Baset v Praze v roce 2005.

§

Text díla (Eduard Petiška: Pověst o životě), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Verze 1.0 z 31. 10. 2024.

OBSAH

VŮŇ SLOV.	7
O slovech slovo úvodem.	8
Někdy potkáš slovo.	11
Vánoce.	12
Autorita.	16
Anonym	19
Věta o vzpomínce	22
Věta o odchodu	23
Věta o naději.	24
Pověst o potom	25
Pověst o omluvě.	26
Pověst o klíči	29
První báseň	34
Láska k českému jazyku	37
VŮŇ HVĚZD.	39
Brýle	40
Vůň knih.	43
Podivní dospělí	45
Vůň nedělního deště.	48
Na cementu	50
Vůň hvězd.	53
Psací stůl.	55
Vůň smutku	58
Stroje.	60
Vůň letní bouře	63
Růžový kruh	65
Vůň vzpomínky.	68
Mochovská silnice	70

VŮŇ DOMOVA	73
Moje Polabí.....	74
O letní vodě	76
Vrbové proutí.....	78
Minulost.....	81
Brýle	84
Mléko	88
Výhled z okna	91
Pozdrav městu.....	94
Pověst o domově	97
Zlomek pověsti o životě.....	107
Ediční poznámka	110

VŮNĚ SLOV

O slovech slovo úvodem

Dokud je člověk malý, zajímá se o oblázky na cestě, o mravence, stébla trávy, neobvykle vykrojený lísteček, housenku, o celý svět u nohou nebo na dosah ruky, o svět, ve kterém je všechno menší, než je on sám. Možná, že se malý člověk zajímá o malý svět proto, že má pocit: tohle zvládnou. Možná, že mu malý svět dodává sebevědomí: to jsem rád, že je na světě ještě něco menšího než já.

Ale pak roste a jak roste, roste s ním i svět, který obhlíží. A pak jednoho dne zestárne, někdo dřív, někdo později, a svého zestárnutí si ani nemusí všimnout. Změna, kterou u člověka vykoná věk, i když u každého člověka jiný, se projevuje tím, že překročil určitou hranici zkušeností, a ty zkušenosti naléhají, aby o nich promluvil. Žil přece už dlouho v lidské kůži, měl lidské pocity a myšlenky, a teď jablko uzrálo a touží odpoutat se od stromu.

A kam sahají myšlenky takového dospělého člověka? Jistě se nezabývají světem oblázků, mravenců, housenek, ne, ničím maličkým se nezabývají. Takový člověk začne uvažovat o věcech velikých. O svém životě, o životě svých blízkých i vzdálených, o věcech, které se týkají lidské společnosti, ve které žije, o světě, lidstvu, o vesmíru. Domnívá se, že je povolán nejen k tomu, aby zhodnotil kterékoliv mistrovství světa, ale také dějiny, přírodu a budoucnost lidstva. A to je právě závažný rozdíl mezi malým člověkem, který si sedne do dřepu a přebírá se ve světě, který má na dosah ruky, a mezi člověkem velkým, zestárlým, který se zabývá něčím, co ho přesahuje. Někdy se mi dokonce zdá, že se ten veliký člověk věcmi, které ho přesahují, nezabývá, ale že se v nich ztrácí, ztrácí sebe

i míru věcí, které jako dítě byl schopný potěžkat v hrsti, nebo věcně posoudit těmi několika slovy, která znal.

Velký člověk, který zná spoustu slov a často je v sobě nosí přeházená, spletená a zauzlovaná v hrozném nepořádku, kde nejpotřebnější slova a nejužitečnější pro tuto chvíli bývají až vespod té hromady, velký člověk právě pro spoustu slov nemusí vždycky najít to správné. A malý člověk se svou malou zásobou slov, slov, která si nestačil ohmatat, vyzkoušet, kolik unesou, kam doběhnou, co donesou, nenajde to pravé, protože se potýká s nedostatkem.

A tak svět poznatelný slovy přechásto člověku uniká a popis dějů a vyjadřování myšlenek se často od zažitého děje a vzklíčených myšlenek liší.

Spisovatel, který znovu a znovu zápasí o poznání světa a sebe v něm, nemá jiný nástroj než jazyk, kterým píše, slova, kterými svůj zápas o skutečnost zachycuje. Jeho sloh, jeho způsob vyjadřovat se, hudba věty, přirovnání, nic z toho není samoučelné, tím vším uvádí do zmatku pořádek, neboť máme-li poznat řád věcí, musí mu odpovídat řád slov.

Nejtíže se zachycuje to, co člověka přesahuje, nepřehledný prostor jediného lidského života, obrovské síně dějin, nekonečnost vesmíru anebo jeho nepředstavitelná konečnost. Naštěstí je tu poezie, které se umí dotknout nejvzdálenější hvězdy, nejvyšší hory a nejhlubšího pokladu. Co je nemožného jazyku, co nelze polapit slovy, jsou-li nastražena včas a na správném místě?

Člověk, který překročil svou hranici zkušeností a zestárl, vidí kolem sebe spoustu věcí, vztahů v jiném světle. Posunulo se místo nebo světlo a stín? Ale ne. Za hranicí zkušenosti se mění úhel pohledu. I příhody, které nás kdysi potkaly, jsou sice naše stále, ale zároveň jako by patřily ještě někomu jinému. I slova, připoutaná ke svému významu, jako by bylo zapotřebí znovu k němu připoutat. Ale jak?

I stává se, že spisovatel, který uvykl určitému slovu, nedůvěřivě zkoumá slovo, uvolněné a viklající se, a podlehne nutkání přemě-
řit je, upevnit je a potvrdit je. Protože postupující věk se netýká
jenom člověka, ale i slov, která vypouští z úst a která budují jeho
svět.

Někdy potkáš slovo

Někdy potkáš slovo, které jsi už dávno neslyšel, zapomenutý výrok, anebo se přihodí, že nějaký oblak obarví denní světlo zvláštním způsobem a zvuk, barva nebo i dotek odemkne zážitek, na který jsi zapomněl, odemkne jej prudce jako blesk noční krajinu. Užasle obhlížíš území, i tohle ti tedy patřilo, a zatímco jsi pokračoval v cestě, nějaká krajina, nějaký dům a strom se zastavily a čekaly, až se k nim, aspoň na chvíli, vrátíš.

Vánoce

Je opět mezi námi to slovo, které přivolává dětství, jako vábnička vyvolává z hloubi lesa plachou zvěř. Dítě, které v nás zabloudilo a málem se ztratilo, rozhrnuje houštinu starostí a rozličných, dospělých trápení a znovu na nás upírá oči. Na chvíli zapomeneme pospíchat. S údivem pozorujeme, že si pamatujeme také něco jiného než důležité vědomosti a to, co jsme pokládali po celý rok za nutné, nezbytné a neodkladné.

A když se dítě v nás ohlásilo, nedá se už odbýt. Přináší nám sedmkrát sedm pohádkových vůní Vánoc. V té rozmanité směsi se vznáší křehká vůně sladkostí, pryskyřičná zeleň jehličí, lehce kovová vůně sněhu a s ničím nesrovnatelná vůně domova, kterou neomylně rozezná jenom naše srdce. Z voňavého, zeleného a třpytného oblaku zaznívají hlasy. Hlasy živých, vzdálených i mrtvých. Dítě je slyší všechny. Neboť dětství je krajina, kde se neumírá a kde všechno, co je, bude i navěky.

Za okny se snáší prosincový soumrak a za sedmkrát sedmi pohádkovými vůněmi se začínají vynořovat lidské tváře.

Vidím omládlou mamincinu tvář, jak se sklání nad teplým dechem vánoček a zkoumá, která z nich je hezčí, než se nad vánočkou rozvíří cukrová vánice z posypátka. Pryskyřičná vůně tryská pod tatínkovou sekyrkou, když přisekává konec smrčku, aby se vešel do železného stojanu s pěknými kroucenými nohama a běda – tak vratkého. A toto je chladivý závan větrových bonbónů z velké babiččiny kabely. Babička k nám přijela na Vánoce, pomáhá mamince v kuchyni a slabým hláskem zpívá koledy. A když přináší bratr z půdy krabici se skleněnými ozdobami na stromeček, po-

spíší si sníh prostrčit pootevřenými dveřmi aspoň jeden mrazivý prst. Sníh leží na střeše a hledá, kudy se dostat dovnitř. Ale bratr za ním zavře dveře. Odnáší krabici vždy znovu a znovu tajemnou, protože jsou v ní zaklety loňské i letošní Vánoce.

Dítě v nás se těší na hru, která se chystá. Je čas, kdy se začíná veliká vánoční hra. Každý má v ní své místo jako zpěvák ve sboru. A odmlčet se, odřeknout účast by znamenalo zklamat a zkazit společnou píseň. Všechno snažení veliké vánoční hry má jen jeden smysl: prokázat službu tomu, koho máme rádi. Připravit mu radost. Veliká vánoční hra zná jen jedno jeviště: domov.

Snáší se prosincový soumrak a chvění prvních hvězd nad naší zemí jako by ohlašovalo chvat, urychlené přípravy, nedočkavost a trochu úzkosti, jak asi dopadne letošní premiéra vánoční hry. Té hry o krásné službě člověka člověku. I letos to bude premiéra, protože Vánoce neznají reprízy. Každý rok se děje o Vánocích všechno poprvé. I kdyby místa a role byly rozvrženy už od loňska. Radost se totiž nedá opakovat.

Radost je jméno pro to, co je vždycky nové a mladé. Radost je rodu dětského, a dovedou-li se dospělí ještě radovat, pak je to proto, že v nich uvízlo kus dítěte, kterým kdysi byli. A čím větší kus dítěte v sobě nesou, tím lépe se dovedou radovat. Dospělí ztrácejí často příliš brzy vášnivou opravdovost, která sluší dětské radosti, dětskému přátelství a dětské lásce k domovu.

Ještě jedno dětství se v nás probouzí v těchto dnech, dětství lidského rodu. Odpradávná navštěvuje lidský rod v měsíci nejdelších nocí radostná naděje z blížícího se probuzení slunce. A mezi lidskými hlasy, které v prosincovém soumraku doléhají k našim uším, je slyšet i nesmělý hlas mladé trávy, nového osení a příštích ratolestí. Odpradávná myslil člověk v době ledu a odumírání na znovuzrození. Zasuta v paměti čeká nejasná vzpomínka na dávný

čas, kdy si jednotlivec za krutých životních podmínek mohl život zachovat jenom v družném lidském houfu. I tahle vzpomínka ožívá ve společné vánoční hře o krásné službě člověka člověku.

A tak potkáváme ve vánočním čase odkaz našich dávných předků i svá nová dobrá předsevzetí i dítě v nás. Dítě v nás se účastní hry s opravdovým zaujetím. Proto jsme schopni předat radost dětem. A každá radost podaná dětem je vyslaná daleko do nedohledné budoucnosti.

Ale v tom modrém prosincovém soumraku sedmkrát sedmi vůni se ozývají i hlasy osamělých a opuštěných. Ačkoliv žijí mezi námi, jako by pro ně nezbyla ve velké vánoční hře role. Nepodařilo se jim dovolat se svého dětství. Snad jejich volání ztišila bolest, snad nemoc nebo stáří. Cožpak se nikomu z těch, kteří se dovolali, nepodaří posílit jejich plachý hlas? Jak dlouhý je průvod vánočních stolovníků tohoto století válek, krizí, katastrof, ale i neobyčejných a neslýchaných nadějí. Kolik milých tváří už nikdy nenajdeme u vánočního stolu. A kolik nových, nedávno zrozených tu najdeme?

Už se třepetá praporek dětského smíchu. Jen ať dospělým nedojde dech, ať do toho praporku foukají dlouho a vydatně. Ať nezradí důvěru, se kterou se k nim děti obracejí. Na dospělých záleží, jaké dětství v sobě najde jejich syn nebo dcera, až dospějí. Ať ze svého dětství vynesou pocit bezpečí, víru v člověka a v jistotu domova.

Jako dítě jsem si přával Vánoce každý týden. Ale dnes, kdy svoje dětské přání vážím jako dospělý, musím přiznat, že pravé Vánoce mohou být jenom jednou do roka. Právě tam, kde jim určila místo věkovitá zkušenost lidských dějin. Na prahu spánku a probuzení. Na pomezí toho, co bylo a toho, co bude, na pomezí starého a nového roku.

Jenom ta veliká vánoční hra na krásnou službu člověka člověku kdyby nám vydržela po celý rok. Hra, kdy v sobě objevíme zapomenuté dětské oči a s nimi i druh pozapomenuté radosti. Abychom dovedli obdarovat úsměvem, povzbudit a pomoci i pak, až opadá jehličí vánočního stromku.

Autorita

Slovo autorita znamená podle příručního slovníku jazyka českého: vážnost, moc budící úctu. Nejde tedy o moc, která budí strach. I když, přiznejme, trochu strachu může doprovázet i moc budící úctu. Jde asi o míru toho strachu. Jakmile překročí strach míru, mizí úcta a nastupuje opovržení. I když strach nutí lidi často tvářit se uctivěji, než by se tvářili, kdyby k tomu, před kterým se tak tváří, skutečně cítili úctu.

Kde vlastně končí hranice pojmu autorita, který je popsán jako moc budící úctu, a kde začínají hranice pouhé moci?

Vraťme se tam, kde se rodí všechna důležitá slova, do dětství a do mládí. Autoritou se může stát matka nebo otec anebo oba. Mohou, ale nemusí. Autoritou se může stát učitel, zvláště učitel nebo učitelka v první třídě. Může a nemusí. Ona totiž úcta, která podmiňuje autoritu, má kromě jiného co dělat také s láskou. Jestliže autorita není doprovázena vzácným citem k těm, pro které autoritu představuje, stává se pouhou mocí. Láska bez úcty je padělané zboží, ale úcta bez lásky také. Je ovšem jednodušší a rozhodně snazší nahradit autoritu pouhou mocí. Moc je přímočará, vede od mocného přímo k slabšímu jedinci. Autorita, jako každá hodnota spojená s láskou, vyžaduje moudrost, trpělivost, pochopení. Autorita, to je vklad, který se ukládá do toho, kdo k autoritě vzhlíží. Moc, to je vybírání vkladu, který jsme neuložili.

Autoritou se mohou také stát odborníci v oboru, v kterém pracujeme, nebo v oboru, kterého si vážíme. Mohou se pro nás stát autoritou, ale nemusí. I tady záleží na lásce. Jestliže milujeme obor, ve kterém uznáváme autoritu, pak pro nás autorita toho

oboru představuje ztělesnění dokonalých vědomostí, dokonalých výkonů. Autorita, která není ztělesněním dokonalých vědomostí, výkonů toho kterého oboru, není vlastně autoritou ve skutečnosti, ale něčím, co se neprávem autoritou nazývá. Taková tak zvaná autorita mívá často sklon k autoritářství, které je opakem autority. Autoritářství není nic jiného než zneužitá moc.

Obzvláště citlivé na autoritu jsou děti. Jestliže je pro ně otec autoritou, nesnášejí, když je otec zesměšňovaný nebo když se sám zesměšňuje. Jestliže je pro dítě učitelka v první třídě autoritou, jakékoliv narušování téhle autority bude mít následky nejen v dalším životě dítěte, ale i v životě zralého člověka, který z dítěte vyroste. Jestliže jsou napadány veliké kladné postavy lidských dějin, svědčí to o zmatení hodnot ve společnosti, která takové útoky podporuje.

Ztráta autority není pro člověka, který k autoritě vzhlížel, něčím blahodárným. Jenom stěží nalézá novou autoritu, a často se raději autority vzdá, stane se podezřavým a vypočítavým. Zklamání v autoritě se podobá zklamání v lásce.

Naše století je stoletím výrazného zpochybňování autorit. Dvě světové války a diktátorské režimy se postaraly o to, aby se slova autorita užívalo s nedůvěrou. Leccos, co budilo úctu, budí v pomíjivém čase jenom lhostejnost nebo odpor. Obsah některých slov ztrácí váhu, jaký div, že ta slova víří jako perli ve vzduchu, neznají kotvu přesně vymezeného smyslu.

Slovo láska jako by bylo odtrženo od slov úcta, oběť a odpovědnost. Pátráme-li po jeho obsahu, nacházíme většinou už jenom nahé tělo. Slovo úcta se pomalu stává nesrozumitelné, jako se spoustě lidí stalo nesrozumitelným slovo hřích. Moc byla zpochybněna častým zneužitím moci. Slovo oběť jako by zlehčovaly marné oběti nesmyslných válek a koncentračních táborů.

Jak veliké a jak průzračné bude musit být jezero, ve kterém omyjeme zašpiněná, zneužitá, poraněná a zlehčená slova. Láska, úcta, oběť. Teprve z čistých vztahů očištěných slov může vzniknout něco tak prospěšného, jako je autorita. Autorita, která se dá tak rychle zničit a tak dlouho se buduje.

Anonym

Člověk se podpisuje tím, co udělá, a málokdy se pod svou práci podpisuje. Město, celá krajina je plná skutků, které nikdo nepodepsal. Stromy, domy, silnice rostou většinou z hlav a rukou, jejichž majitelé mají jména, ale důležitá byla jejich práce, jejich dílo a na jména se málokdy vzpomene. Každý den se setkáváme s předměty, jejichž výrobce nebo tvůrce neznáme jménem, a dokonce se setkáváme s lidmi, vnímáme jejich tváře a postavy, ale jména neznáme a necítíme potřebu znát je. Přejdou kolem nás, míří k cíli, který netušíme, a většinou je už nikdy nepotkáme. Život je plný takových setkání bez podpisu, a stává se, že něčí jméno, které tu a tam zaslechneme, zapadne do zapomnění, a zbude tvář, kterou čas nemilosrdně smazává, až ji vymaže naprosto. Končina, ve které žijeme, je plná jmen, která jsme nepoznali, ale kdyby nebylo těch nositelů nepoznaných jmen, nechodili bychom po chodnících, to oni je kladli, nesedali bychom ve stínu stromů, to oni je sázeli, a nejedli bychom chléb, to oni jej pekli. Tihle lidé nemají z toho, že se nepodepisují, žádnou výhodu. Jsou však lidé, kteří z toho, že se nepodepisují, výhodu mají, a ti se dokonce nepodepisují záměrně, aby výhodu získali.

Třeba zloději. Proč by kradli, kdyby se pod krádež podepsali? Nebo lupiči. Nebo podvodníci. Anebo udavači, kteří se pod svá udání nepodepisují. Jakou výhodu si opatřuje udavač, když nepodepíše svůj dopis? Myslím, že si opatřuje potěšení, a potěšení je vlastně výhoda. Jsou lidé, kterým dělá potěšení někoho obdarovat, a jsou lidé, kterým dělá potěšení někoho poškodit. A tak se napíše: Václav Tenaten se na veřejnosti tváří jako toato a ve skutečnosti

dělá tamto a nemá nárok, aby ho lidé považovali za toato. Anebo se napíše: Milej pane, vaše žena chodí s panem X. Y.

A je to. Psaní se nepodepíše, nic se nám nemůže přihodit, někomu jsme zavařili, potěšení na naší straně. Pisatel se potěšil, uvědomuje si to, a za potěšení se lidé obvykle stydí. Pisatel se také bojí, že se mu někdo bude mstít za zprávu, kterou odeslal. Anebo se stydí za to, že vědomě lže, poněvadž nic z toho, o čem píše, se nestalo?

Jestliže pisatel lže, sleduje také nějakou výhodu pro sebe. První výhoda je potěšení, které si dopřává tím, že někomu ubližuje a že vede svou ránu ze tmy, nepoznaný. Další výhodu očekává z následků takového dopisu. Někdo bude jeho dopisem pošpiněn, ohrožen, možná i zničen. Uprázdní se nějaké místo, dostaví se nějaká hmotná výhoda. Anonymní pisatel zastupuje prozřetelnost, je na okamžik všemohoucí, posunuje, jak se mu zdá, osud ve svůj prospěch. A třeba by si jen vyřizoval nějaký starý účet. Proto jsou anonymní dopisy nejosobnější dopisy, netýkají se často ani tak toho, komu jsou adresovány, ale především toho, kdo je odesílá. Zalkl by se, kdyby anonymní dopis nenapsal, kdežto ten, koho se týká, by bez anonymního dopisu mohl docela klidně žít.

Nikdo neodešle bez podpisu národnímu výboru dopis, ve kterém popíše všeobecně užitečný nápad, který by prospěl občanům obce. Ale dopis, ve kterém si vyřizuje osobní účet s panem K., určitě nepodepíše.

Anonym má vždycky výhodu, a nejednu, pokud ovšem jeho svědomí unese to, co dělá, nejen dnes, ale i za rok nebo za pět let. Ten, kdo anonymní dopis dostane, je na dlouhou dobu anonymem poznamenán, někdy na celý život. A nezáleží na tom, je-li anonymní zpráva vymyšlená, nebo pravdivá. I lživý anonym zanechává stopy. Ano, neudělal to, ani to nemohl udělat, o čem se

v dopise píše, ale nebyl by toho přece jenom někdy nějak schopný? Ano, žena se nezpronevěřila, ale nebyla by toho někdy schopná, není dopis jen přede hrou k činu?

A tak několik slov, vystřižených z novin, aby se odesílatel skryl v ještě hustší anonymitě, zasáhne život člověka tak i tak. A neblaze. Není kde se ospravedlnit, kde se bránit, úder přišel ze tmy. Podivná zábava, podivné potěšení těch, kteří nepodpisují.

Každodenní život je naplněný anonymními skutky, obklopují nás, setkáváme se s nimi na každém kroku, nemůžeme se bez nich obejít. Jen bez jednoho se můžeme obejít: bez dopisu, pod který se pisatel nepodepsal, aby zvýšil svoje potěšení, anebo také z hanby, ze studu a strachu.

Věta o vzpomínce

Když jsme za mrazivé noci dorazili na nádraží, zbývala do odjezdu vlaku ještě spousta času, a jak jsme postávali u ojíněného zábradlí, cítili jsme znovu tu vlhkou vůni mýdla a pleti našich tanečnic, a naplnění neznámým steskem, nedočkaví – čeho?, netrpěliví – na co?, jsme čekali, až zasupí vlak, ten poslední vlak před půlnocí, řada nákladních vagonů a jeden jediný vagon s jediným oddílem pro cestující, větší část vagonu byla služební, a konečně jsme tedy odjížděli navždycky odsouzeni postávat netrpělivě u ojíněného zábradlí naplnění neznámým steskem v tamté mrazivé noci.

Věta o odchodu

Nevím už, jak se jmenovala, ale jistě jsme ji znali všichni, protože žije v mnoha podobách, a podoba není důležitá, důležité bylo, že kdykoliv jsme k ní přicházeli, strachovala se, že nadejde chvíle, kdy se budeme musít rozejít, a kdykoliv jsme odcházeli, radovala se, že k ní opět zajdeme, a tak začínaly u ní všechny návštěvy s kapkou smutku a končily s kapkou radosti, zkrátka patřila k těm, kdo za slunného dne pozorují stín a za noci se radují z nepatrného světla, ale to nepatrné světlo návratu, které bliká při každém loučení, dovede ozářit rozlehlé prostory času, jestliže je ochráníme před nepřejícím nočním větrem, aby nezhaslo.

Věta o naději

Náš život má svého bratra, život, který se nepodobá tomu, co žijeme, neopouští nás ani na chvíli, a kdykoliv se zastavíme, slyšíme jeho kroky, bratr našeho života pokračuje v cestě, v tichu a o samotě jej slyšíme nejzřetelněji, zatímco myslíme na dnešek, on myslí na zítřek, zatímco zapomínáme, vzpomíná, a když už myslíme, že nás opustil, přistupuje k nám nečekaně jako tlumenný, neodbytný hlas, je to hlas naděje, a není skuliny, kterou by se neprotáhl, a není vesmírného prostoru, který by nenaplnil...

Pověst o potom

Je to prosté. Každé teď má své potom. A jako všechny velké prosté poznatky, zůstává i tento poznatek téměř bez povšimnutí. Ačkoliv patří k nejdůležitějším poznatkům našeho života i našeho soužití s ostatními lidmi. Teprve když vezmeme tento poznatek na vědomí, stáváme se součástí lidské společnosti, a to je mnohem víc než být její částíčkou. Tenhle poznatek souvisí s naší pověstí, ale i se spoustou pověstí, které svět poznal už před námi.

Každé teď má své potom a – co s tím?

Pověst o omluvě

Velice se omlouvám, ale vlak měl zpoždění. Omluvte mě, prosím, chtěl jsem, ale... Svět složený z důvodů, proč se to nebo ono nepodařilo, proč se stalo tohle, a ne tamto. Svět je plný příčin a následků, a tentokrát nám příčiny mají pomoci. K čemu?

Omlouvání je zvláštní činnost, která nám má dopomoci k vylepšení mínění jiných lidí o naší osobě. A proč nám na tom tolik záleží? Protože toužíme po ocenění, po pochvale, úspěchu, harmonii. Rozhodně netoužíme po tom, aby nám někdo oznámil, že jsme nedochvilní, že nedržíme slovo, že se nám nic nedaří, prostě, že jsme lajdáci. Svět, ve kterém člověk žije, je i zrcadlo jeho chování, jeho činů. Omluva nám má opravit náš pošpatnělý zjev tak, abychom se v zrcadle viděli takoví, jakými bychom sami sebe chtěli mít.

Nejvíce omluv spotřebují ti, kdo se dopouštějí největšího počtu chyb, kdo trpí trvalými nedostatky. Takovým trvalým nedostatkem může být v očích starého člověka jeho věk. Promiňte, řekne takový člověk, ale já už jsem starý, proto... Naproti tomu v očích mladého člověka není mládí nikdy nedostatkem. Žádný mladý člověk vám neřekne: Promiňte, já jsem ještě mladý, a proto nevím... Z toho je vidět, že se mládí nedá pokládat za trvalý nedostatek, který by se dal omluvit. Jiné je to u žen a jiné u mužů. To víš, mě musíš omluvit, já jsem jen ženská – je věta, která přes všechnu ironii neztrácí charakter omluvy. Těžko si lze představit v podobné situaci muže, který by, byť s dávkou ironie, omlouval svůj čin tím, že je jenom mužem. Sestoupíme-li do dějin, shledáme, že mají ženy historické právo pokládat své ženství za nedostatek, pomineme-li ovšem raný věk lidstva. Tak se může přihodit, že mají někteří lidé

důvod k omluvě už tím, že se narodili. Neboť jakmile se dostali na svět, světlo lidské společnosti ukázalo jejich trvalý nedostatek v povaze, pohlaví nebo v druhu pleti či v nějakém rasovém znaku. Nejsou to však omluvy, které vycházejí z říše pověstí?

Jistě, záleží na postavení toho, kdo se omlouvá, a na postavení toho, komu se omlouvá. A právě tady začínají být věci nepřehledné. Omluvit lze, jak se zdá, na světě všechno, uváží-li člověk své postavení. Ideologie omlouvá diktátorovy krutosti, veleknězovu nespravedlnost omlouvá to, že nespravedlnost na nevěřících je vlastně spravedlností pro věřící, společenské poměry jsou omluvou zlodějů a bohatství div není omluvou necitelnosti.

Zdá se, že zrcadlo lidské společnosti ještě ukazuje a neosleplo z tolika nepravd a podvodů. Jinak by si postižení nepřepudrovali své jizvy omluvami, aby před zrcadlem vypadali zdravě a v pořádku. Cožpak není dítě v náručí tyрана něčím, co má zakrýt jeho zločiny na otcích, matkách i na dětech? Není to omluva, která vypovídá: to ne já, já nejsem takový, to jiní? A není fotografie ženy milionáře mezi dětmi v krajině hladomoru omluvou milionů, které dobře skrytými nitkami souvisejí právě s oním hladomorem?

Jsou na světě omluvy, které hledající důvody k omluvě, zastírají pravé příčiny. Promiňte, ale to víte, já jsem nešikovný... Ale kdepak, můj milý, pravá příčina je jinde. Věta by měla znít: Promiňte, ale já jsem líný, nepozorný, bezohledný. Jenomže taková přídavná jména nikdo neomluví. Nikdo se nemůže omluvit: Promiňte, já jsem surový, hrubý, neotesaný, sobecký. Když se však brání slovy: Promiňte, já jsem blbec – dopřává postiženému, kterému se omlouvá, příjemný pocit nadřazenosti. Malé pohanění unese každý, jestliže si je udělí sám a jestliže tomu navíc ani nevěří. Horší je to s poznáním. Poznání sebe sama nemá ve zvyku nás uklidňovat. Spíše naopak.

Omluva, ať už je jakákoliv, si klade za cíl svět harmonizovat. Jejím posláním není poznání nebo pravda, ale harmonie. Znovu nastolit harmonii, která byla z nějaké příčiny porušena, a nastolit harmonii tak, abychom se mohli v klidu zhlížet v zrcadle a viděli se v něm tak, jak si přejeme, aby nás viděli i ostatní lidé. Jestli si myslíte, že jsem nezdvořák a necita, pak jste na omylu, promiňte, jsou totiž jisté okolnosti, které budí zdání, ale příčina je v tom a v tom. Našeho souseda nakopnutý kotník stále ještě bolí, zdánlivá harmonie lidské společnosti je však – také aspoň – zdánlivě zachována. V tom smyslu má omluva dobrou pověst a všechny pověsti o omluvě, které tvrdí něco jiného, nemají pravdu.

Každého člověka doprovází jako věrný druh podoba, jakou zachytily jeho omluvy. Je to podoba snášlivá, dá se s ní vyjít. I když teprve po tom, co člověk něco provede, zkazí a zaviní. Než k tomu dojde, jako bychom o svém věrném druhu nevěděli. Jen ať se ozve až po činu. Kdyby se ozval dříve, mohl by nás terorizovat a nutit nás, abychom něco dělali se svými sklony a povahou. Omluva by ztratila smysl. A to jako slušní lidé nemůžeme dopustit.

Pověst o klíči

Když se otec odhodlal půjčit mi klíč, a nebylo to často, podával mi ho váhavě a docela jinak, než se podávají věci, které prostě předáváme. V pohybu, jakým zvedal paži a natahoval prsty tisknoucí klíč, mi dával poznat, že mi podává dar. Přijímal jsem klíč s pocitem, že jde o vážnou záležitost, kterou chápeme jenom já a otec.

Zvláštní klíč, štíhlý, a tam, kde se jím otáčelo mezi prsty, nebyl zakončen oválem jako obyčejné klíče, ale ozdobně vykroužen a zbroušen do tvaru, který připomínal srdce.

K předání klíče patřil letní den, kdy po včerejší bouřce ustavičně celou noc pršelo a déšť neustával ani za dne, a nedělní odpoledne se sunulo zdlouhavě nudně a těžce mezi větvemi meruzalek, pustorylu a šeříku za okny. Jedno okno bylo otevřené a záclona shrnutá ke straně odkrývala výhled na drátěný plot, travnatou ulici a protější dům. Krůpěje narážely na listí křovin u plotu, šumění, plechové bubnování okapu, a – jeden, dva, tři, čtyři – plesk, jeden, dva, tři, čtyři – plesk, pleskavé odměřování času mezi střechou a betonovou deskou chodníčku, po kterém sjížděla dávka deště do vyhlodaného písku.

Ale čas, který odměřoval toto odpoledne, jakkoliv skutečný a měřitelný hodinkami, ztrácel svou skutečnost, dokonce nebyl, jakmile jsem odemkl ty dvojkřídlé zasklené dveře skříně. Sklem na dveřích nebylo dovnitř vidět, pohledu bránila vyrudlá jantarově žlutá záclona nadržnutá do malebných záhybů. Zaoblená křivka horního okraje dveří zapadala do ozdobného štítu skříně a sám objemný prostor za dveřmi, kde se vešly do jediné police tři

řady knih za sebou, vzbuzoval úctu. Postupovat těmi řadami knih, razit si mezi nimi uličky a sloje, vynášet na kalné světlo deštivého nedělního odpoledne tajemství ukrytá na stránkách znamenalo rozkoš i dobrodružství zároveň.

Už jenom dotýkat se ražených lipských vazeb starých svazků nebo hladkých lesklých přebalů současných knih, anebo strčit nos do rozevřených stránek a čichat rozličné roztodivné vůně a pachy. Vůně drsného dřevitého papíru se lišila od vůně hlazeného nebo křídového papíru a k papírové vůni přistupovaly vůně tabákové, sladký pach stáří, neurčitý moučný pach barev i nepopsatelná vůně příběhu, který čtu. Při čtení sedím na podlaze a sunu se stále víc pod okno, denní světlo se kalí s postupujícím odpolednem, hromádka knih po mé pravici se mění v hromadu. Pátrám po knize, hledám příběh právě pro toto odpoledne, hladově hltám odstavec. Konečně. Nejdříve vsedě, pak na břicho s dlaněmi na tvářích, nakonec v okenním rámu, zaklíněn zády a patami do bíle nalakovaného obdélníku, čtu knihu svého nedělního odpoledne. Kdybych natáhl ruku z okna, zamokří mi ji déšť. Když odvrátím hlavu od knížky, vidím z přízemního okna kaluž, do které klovou dešťové kapky. Jenže nyní nastala chvíle četby a nic ji nemůže porušit, ani déšť, ani osamělé auto, jediné za celý den, které se překolébá za plotem, po travnaté silnici. Můj příběhu, vytištěný a zakletý do stránek knihy, jsem tvůj. Přivlastnil jsem si tě, jako ty sis přivlastnil mě. To všechno způsobil klíč, který byl na začátku.

Dospělí čtou ve chvílích odpočinku. Otec, když večer ulehne, svítí lampičkou na nočním stolku a čte, až mu někdy vypadne knížka z ruky, a lampička svítí, dokud matka nenatáhne přes spícího otce ruku a nezmáčkne vypínač lampičky. Knížku, kterou otec četl, položí na noční stolek. Dlouho tam leží stále ta samá knížka. Otec má na čtení málo času. Ale knihy ve skříni se za-

sklenými dveřmi přečetl snad všechny. Až na ty, které si schovává na dobu, kdy bude v penzi. Patří k nim některé tlusté romány Flaubertovy, Dickensovy a Tolstého. Penze jako čas vyhrazený na čtení od rána do večera. Je mi deset let a myslím na penzi jako na období hodné touhy. Období plné knih a četby.

Mě od knih musejí odhánět. Jdi se proběhnout, narovnej se, proč nejdeš bruslit, jdi se projít. Je tolik činností nepřátelských sladkým hodinám četby. A pohoří knih nekončí, knih, které je třeba přečíst, je spousta a přibývají.

A jednoho dne se mě dotkne ohromující poznání, že není v lidských silách přečíst všechny knihy, stejně jako nelze ochutnat všechny prameny, ale že je důležité uhasit žízeň. To však nemá nic společného s počtem pramenů, z kterých nabíráme.

Deštivá nedělní odpoledne s klíčem, jehož konec se podobá srdci, pokračují a pokračují jinak. Alois Jirásek? Dobrá, přečteme si tady těch několik desítek svazků, pěkně po řadě. Anatole France? Přečteme si ho, ale celého. A všechno z Čechova a všechno z...

Ty dlouhé výpravy za poznáním, které často uniká, protože mladý čtenář má jen vůli poznávat, postrádá však potřebné znalosti. Alchymista v chemické továrně. To, čemu rozumí, se usazuje jako zlatý prach na dně řeky a to, čemu zcela nerozumí, zanechává na hladině lesk. Zdroj, který vrhá na hladinu lesky, se časem také najde. A kdo ví, co brousí dětskou duši spolehlivěji, zda to, co dítě pochopilo rozumem, anebo nějaké dočasné tajemství, dotýkané a obestřené citem.

Mohutná tělnatá skříň odemykaná klíčem, malým a křehce zdobeným, vydávala svoje tajemství jako obrovský širý svět, odemykaný malým křehkým veršem básníka.

Stmívalo se, slova na stránkách splývala, až se nedalo číst, příběh pokračoval v hustém šeru a v šumění deště. Bylo třeba seskočit

z okenního rámu do pokoje, zavřít okno a rozsvítit. Na podlaze se zvedala hromada knih jako milý pomník nedělního odpoledne, které minulo. A teď knihy vrátit do knihovny, vyplnit sloje a prázdné stoly.

Nikdy se mi nepodařilo vrátit knihy na stejná místa. Bylo třeba přeskupovat je, vyměňovat, jako by na podlaze přibyly, jako by jim narostly na té hromadě stránky. Věděl jsem, že mi otec připomene nepořádek v knihovně, který jsem zavinil, až mi zase podá klíč. A podá mi jej po takovém řádění ještě?

Teprve mnohem později budu v policích knihovny volit knihy záměrně a volbu budu podřizovat cíli své práce. Ta doba teprve přijde. A bude konec čtenářskému úprku lesem knih, čtenářskému hladu, který se dá tak slastně sytit, zatímco bílý den, sotva jsme usedli ke knize, pádí k obědu – jak nemilé přerušování příběhu – zatímco se bílý den propadá do stmívání neuvěřitelnou rychlostí, a už je tu večer, už je noc, a kniha není dočtena. A když je dočtena, pak není dočtena ta příští. Tolik knih, tolik knih. Jaký smutek, jaká naděje!

Přes chodbu, v kuchyni se probouzejí zvuky. Nádobí, příbory. Malá předehra k večeři.

Do pokoje přichází otec a já mu podávám klíč. Dnes mi nedoporučoval žádnou knihu. Snad poznal, že nejraději čtu ty nedoporučované. A mezi nimi jsou jistě ty, které by mi doporučil.

„Můžu?“ zvedám k otci ruku se svazkem Guy de Maupassanta.

Otec kývne, že si knihu mohu půjčit. Otázka: můžu? se netýká nikdy obsahu knihy. S tím, čemu nerozumím, se stejně obrátím na otce. A něčemu je krásné nerozumět.

Předávám klíč od zamčené skříně. Tak, jako bych chtěl odemknout otcovu dlaň. Zuby klíče napřed a druhý konec, ten v podobě srdce, držím mezi prsty já.

Když si po večeri ještě na chvilku sednu ke knize a přiblížím prsty k nosu, ucítím kovovou vůni. Vůni klíče, do které se slily všechny vůně, kolik jich zná stará skříň. Všechny, kolik jich zná malé srdce.

První báseň

Moje dětské kresby vždycky vyprávěly, a čím víc děje se mi podařilo do nich vpravit, tím jsem býval spokojenější. Vždycky se to na nich hemžilo lidmi, malými panáčky, kteří někam spěchali, něco dělali a nikdy nebyli v klidu. Proto jsem rád kreslil města s ulicemi, kde neustával pohyb, a také válku, válečná bojiště, kde se, bohužel, také stále něco děje. Válku jsem tehdy znal jenom z vyprávění, a do Prahy jsem se dostal jednou za čas. Žili jsme v tichém městečku, v klidné ulici, kde na vozovce hustě rostla tráva. Město i válka, obojí vzdálené, dopřávalo prostor k snění.

Složitě dětské kresby plné děje byly vlastně obrázkovým písmem svého druhu, kreslil jsem, abych něco sdělil a co jsem sděloval, byly drobné příhody. Miloval jsem už jako dítě Breugelovy a Ladovy obrázky, které předváděly život spousty malých lidiček. Příběhovitost obrazu mě zajímala především.

Poznal jsem také, aniž jsem si to tenkrát uvědomil, znamenité vypravěče. Tatínka a maminku. Prosíval jsem je, aby mi vyprávěli o časech, kdy byli dětmi. Tak jsem se dovídal o dětství vinohradského kluka, který si hrával ještě někde na šancích, a o dětství smíchovského děvčátka, které se bálo chodit Kartouzskou ulicí. Tatínkův přítel, mistr z továrny, vyprávěl o italském bojišti z první světové války a o svých učednických letech, náš pan učitel vzpomínal na dětství v jižních Čechách a pan děkan, dobromyslný bělovlasý pán, nám vyprávěl ve škole jen a jen příběhy.

Babička mi předčítala, vypravěči vyprávěli, svět, jak se zdálo, byl úl, z kterého vyletovaly příběhy jako včely. Brzy, ještě než jsem se naučil psát, začal jsem příběhy vyprávět také já. Sám jsem ještě

tolik nezažil, ale hodně jsem vyposlechl z knih i vyprávění. Stal jsem se vypravěčem. Vysníval jsem si nové a nové příběhy. Slova mě zaujala víc než kreslení. Vyprávěl jsem každému, kdo byl ochotný poslouchat. Malým kamarádům, babičce, mamince, ale i kocourovi, slepicím a v koutě zahrádky i sám sobě.

V období, kdy jsem těžkopádně zvládal psaní prvních písmen, jsem se setkal s poezií. Maminka mi sice zpívala a recitovala, ale to jsem přijímal jako vyprávění. Teď jsem dostal od tatínka tenkou knížku, kde nebyly stránky potištěné od kraje ke kraji, kde bylo uprostřed stránky jen pár řádek a okolo bílý nepotištěný papír, jako by vytištěná báseň potřebovala hodně volného prostoru, ve kterém básně teprve dorůstají. Knížku napsal J. V. Sládek a krátké řádky vybízely začínajícího čtenáře, aby četl. Četl jsem. A co jsem přečetl, opravdu rostlo v prázdném bílém prostoru na stránce, přerůstalo stránku a knihu a proměňovalo se v barevný svět zvláštní touhy. Doprovázela mě, i když jsem knížku odložil. Rýmy, poprvé spatřené na vlastní oči, mi učarovaly. Vracel jsem se k té knížce, četl tu a tam, kousek vpředu, kousek na konci knihy, užíval jsem si naprosté svobody čtenáře veršů, který není připoutaný k příběhu, který začíná a končí. Stejnou dobu, kdy jsem s knížkou na kolenou vybíral verše a četl, stejnou dobu jsem s knížkou rozevřenou na kolenou snil. Bylo mi, jako bych překročil práh do krajiny, o které jsem doposud neměl tušení.

A pak, to už se jaro pomalu ztrácelo v létě, jsem se jednoho večera vracel naší ulicí domů. Skončili jsme s dětmi z ulice poslední kolo hry na schovávanou, byl čas se vrátit. Šel jsem středem vozovky, po které za celý den obvykle nikdo neprojel. Tráva na vozovce bohatě narostla a jen tu a tam si někdo nažnul trávu pro králíky. Šel jsem mezi dvěma řadami mohutných lip, které rostly podél chodníku až k nádražní ulici. Ze zahrad se přelévaly přes

ploty vůně léta, a když jsem zvedl hlavu k obloze, spatřil jsem napravo i nalevo koruny lip, které se tměly jako dva břehy proti pohaslé obloze. V pokojné hladině mezi břehy plula první hvězda. Zmocnila se mě neurčitá sladce smutná touha. Mířil jsem k ní z naší milé ulice, kde jsem byl doma, vznášel jsem se k ní jako k té hvězdě, někam k neskonale hlubokému a krásnému tajemství. Ta chvíle probouzela báseň, jen jsem nevěděl, kterou. Neuměle jsem začal sestavovat slova do veršů a rým, který rýmoval dvě slovesa, jsem pocítil jako velikou radost. Do té chvíle jsem netušil, že je možné něco tak radostného prožít. Radost z toho, že jsem vyslovil pro sebe, třeba nedokonale to, co jsem cítil. První básničku.

Ten pocit čistého štěstí jsem nikdy nezapomněl. Štěstí vyjádřit slovy touhu, vysvobodit ji z nejasného oblaku pocitu, dát jí zaznít ve slovech. Nevěděl jsem, co se to se mnou děje. Bylo to jako dotek lásky, o které nevíme, že ji v sobě nosíme, ale kterou náhle probudí ten, koho jsme poznali.

Některé okamžiky nám dávají vzácný dar. A k nejvzácnějším patří dar, který jsme nečekali.

Láska k českému jazyku

Kdykoliv usedám k čistému papíru, vážím slova a ukládám do vět, napadá mě, že jsem ještě nesplatil dluh českému jazyku vyznáním, které v sobě dlouho nosím a s kterým jsem se dosud nesvěřil.

První místo v mém vyznání patří obdivu. Obdivuji český jazyk za jeho schopnost vyjádřit nejjemnější i nejdrsnější cit, určit myšlenke nejpřesnější hranice, vyznačit nepatrný odstín, ponořit se do hloubky, a neztratit se v ní a vstoupit do neuvěřitelné výšky. Obdivuji stavbu českého jazyka a logiku té stavby, která umožňuje zmocnit se věcně a prostě složitého úkolu, aniž se ztratí nejmenší podrobnost. Obdivuji jeho pružnost, šíři, bohatost, rozrůzněnost. To všechno si uvědomí ten, kdo překládá do češtiny z cizího jazyka. Český jazyk je schopen soutěžit s jinými jazyky bez ústupu a bez proher. Obdivuji jeho zvláštní hudbu, jeho rytmus, jeho zpěvnost, kterou neobjevuje znovu a znovu jenom básník, ale která se tě dotkne často i na ulici, někde v tržnici, mezi neznámými lidmi, mimoděk, nezáměrně, jenom proto, že je zakleta do řeči, jako bývá v pohádkách zlato zakleté do hory.

A musím se ve svém vyznání vyznat také z úcty k českému jazyku. Jak starobylé asi mnohým čtenářům připadá slovo „úcta“. Ale i to, co se může zdát starobylé, bývá nezbytné, abychom vyjádřili, co cítíme. Úcta se prokazovala za dávných časů nejstaršímu členu rodiny. Nejváženějšímu. Tomu, koho ctíli. Český jazyk je takový nejstarší člen rodiny. Čím vším prošel, nežli k nám doputoval, za náš stůl, u kterého hovoříme, aniž si uvědomujeme, že vyslovujeme slova, která si předávala celá pokolení předků. Jazyk měl pro Čechy v určitých obdobích zvláštní význam. Hájit jej znamenalo

hájit národní poklad. Kdykoliv listuji v Jungmannově česko-německém slovníku, říkám si, že bylo co hájit. Tento málem sto padesát let starý slovník dokazuje, že slovo „poklad“ je namístě. Úcta k jazyku znamená už ve starých dobách úctu k českým dějinám, k zápasu, který podstupovaly generace i jednotlivci za lidštější, rozumnější život. Jestliže měl národ a jeho vrstvy od nejchudších po nejzámožnější svoje dějiny, pak jsou jako v záznamu citlivého přístroje uloženy v jeho jazyku.

A nesmím ve svém vyznání zapomenout na odpovědnost k jazyku. Nemyslím právě jen na odpovědnost žáka, který zápolí s pravopisem a bystrí si rozum i paměť, ale především na jeho učitele a na ty, kdo uvažují o pravidlech jazyka, a na ty, kdo jazyka veřejně používají ať ve sdělovacích prostředcích, nebo jinak. V době, kdy chystal Jungmann svůj slovník, byla čeština podle jeho slov „zůstavena toliko domácímú vychování a vlastní jednoho každého pilnosti a vůli“. Dnes je čeština vyučovacím jazykem na školách i jazykem úředním. Tím větší je odpovědnost. Právě proto, že slova jazyk, dějiny a poklad mají u nás k sobě blízko. A proto, že jazyk je citlivý nerv, který spousta lidí snad ani nevnímá, jak je spojen s každodenním životem, jak je samozřejmý. Ale ten nerv prudce zabolí, když se ho někdo necitlivě dotkne. Spisovatelé tu bolest znají z vlastní zkušenosti. A znají ji i ti, kdo čtou. Ale i ti, kdo jazyka používají k dorozumění.

Obdiv, úcta, odpovědnost. Obsah těch tří slov jsem vždycky pokládal za důležité součásti toho, čemu se říká láska. Trvalá láska na celý život. A jestliže polibky a milostná objetí jsou znaky lásky, jak ji zachycují filmy, pak obsah těch tří slov se dá stěží filmovat. Obdiv, úcta, odpovědnost. Láska. A vyslovit přesně svůj cit, vyslovit přesně myšlenku má v sobě vždycky něco ze šťastné chvíle polibku.

VŮNĚ HVĚZD

Brýle

Tatínek četl s brýlemi a sundával je, když nečetl. Znal jsem vlastně dva tatínky, toho staršího s brýlemi a toho omládlého, když brýle odložil. Na zahrádce ryl záhony mladší tatínek. S novinami v ruce sedal ten starší. Sklo brýlí bylo zasazeno do žlutého drátku, žlutý drátek držel skla za ušima.

Ten starší tatínek, ten s brýlemi, přicházel z času, který jsem nepamatoval, o kterém tatínek jenom vyprávěl. A s tím bez brýlí jako bych byl odjakživa, to byl kamarád, který mi hrál loutkové divadlo, ryl a přesazoval na zahrádce, který mi namaloval koníčka, když jsem si přál koníčka, a namaloval mi beránka, když jsem si přál beránka.

Když tatínek vyprávěl o časech, které byly, vždycky jsem si ho představoval s brýlemi. Starého pamětníka. Byl nějaký čas spolužákem Jaroslava Haška a v zaměstnání býval jeho kolegou Franz Kafka. Pronesl svoje oči první světovou válkou, a nevím, jestli už tehdy za brýlemi, vím jenom, že jsem si tatínkovy oči i ve válce představoval obrýlené.

Tak tedy - s těmihle drátkovými brýlemi na nose zakopával tatínek jedné noci na frontě bedýnku s nenáviděnou municí. S těmihle brýlemi na očích přeběhl k Rusům. A brýle ho doprovázely v zajetí do tyfových baráků, kde pak umíral a jako zázrakem vstal z mrtvých. A doprovázely ho, zajatce, na polní práce u bohatého statkáře.

Jak rád jsem poslouchal zašlé příběhy. Žili v nich veselí a vlídní lidé, na které jsem rád vzpomínal, a když se v nich objevil někdo zlý, byl uzamčen v příběhu, a nemohl už škodit.

Kovové pouzdro s brýlemi měl tatínek vždycky po ruce. Nasazování a snímání brýlí vypadalo jako obřad, klidný a důstojný. Miloval jsem ty drobné obřady, které se týkaly brýlí. Drátky za ušima pružily, a musely se přes ucho přetáhnout ukazováčkem. Tatínek brýle nečistil jen tehdy, když se mu na ně naprášilo. I čištění brýlí byl malý obřad a většinou vyplňoval přestávky v hovoru. Čištění brýlí, tření skel malým kouskem flanelu, vyvolávalo a rozvíjelo tiše myšlenku, vedlo k soustředění a k zacílení názoru. Nepřipomínalo tření skel Aladínovy lampy, kterým se vyvolával služebný duch?

Brýle měly svůj stálý byt na tatínkově nočním stolku. Pokud nebyl tatínek v zaměstnání a neodnesl je s sebou. Pokládal je na desku nočního stolku spolu s kapesními hodinkami. Tam leželo plechové pouzdro opotřebované do matného lesku přímo před malým stojánkem s mosaznými vrátky. Když se prolamovaná mosazná vrátka otevřela, objevila se miniaturní kopie Murillovy Madony, která se sladce barevná vznášela na oblaku plném andělíčků. Zdálo se mi, že ta krásná paní stojí stráž u tatínkových brýlí, kterými bylo vidět vzácný svět ukrytý v písmenech knih.

Večer ležela na nočním stolku kniha, hřbetem dolů, rozevřená a v údolíčku mezi stránkami odpočívaly tatínkovy složené brýle jako záložka.

Tenkrát jsem brýle ještě nepotřeboval. Viděl jsem dobře a číst jsem ještě neuměl. Ale tajně jsem se na brýle těšil, až je budu nosit. Pro malého chlapce byly spojeny s podivuhodnou činností, se čtením.

Jednou, když tatínek večer obcházel s konví zahrádku a zaléval, vklouzl jsem do ložnice a brýlí jsem se zmocnil.

Překvapilo mě, jak byly lehké. Opatrně jsem si tu křehkou věc posadil na nos a malými ukazováčky, jak jsem to znal od otce,

zasunul pružný konec drátků za uši. Musil jsem drátky přidržet, jinak by mi brýle sklouzly na zem.

Svět, který jsem před chvílí tak jasně viděl, okamžitě sklouzl do mlhy a místo nábytku jsem rozeznával jenom skvrny. Rychle a trochu poděšeně jsem se brýlí zbavil a odložil je zase na noční stolec.

Pokus s brýlemi otrásl mou touhou brýle také nosit. Tenkrát jsem ještě neměl zkušenost, že toužit po něčem přináší někdy větší radost než splnění touhy. A že dospělost, která se malému chlapci předvádí jako záviděníhodná hra, může být pro dospělé jen obtížná nutnost.

Vůně knih

Stačilo vytáhnout se zavřenýma očima kteroukoliv knihu z přihrádky knihovničky, otevřít ji a ponořit nos mezi její stránky. Stačilo jen přičichnout, a věděl jsem, jakou knihu držím v ruce. Zažloutlé listy mayovek voněly nasládle, staré verneovky po strýčkovi se zahnědlými růžky stránek vydávaly natrpklý pach a z nových knih stoupala vůně tiskařské černě, hutný pach dřevitého papíru a milá vůně křídového, předzvěst obrázku, který jsem poslepu nalistoval a který je jistě důvěrně známý. Sem do skříňky s dvířky, do kterých byla zasazena matná skla s malovanými pestrými kyticemi, jsem snášel svoje tištěné poklady, starší i nové a pak ty nejstarší, víc než stoletý Orbis pictus a vázaného Pražského posla, kterého vydával kdysi J. K. Tyl. Nejstarší knihy voněly něčím, co se nedalo slovy zachytit. Snad to byla dálka času nepochopitelná chlapci, který končil prvních deset let svého života. Čas se zachycoval na listech nejstarších knih, jako by se na nich rozsypalo nebe nepatrných rezavých hvězd. A mezi těmi starými zrezivělými hvězdami stála stráž slova jako hlídky věčnosti.

První knihkupectví, které jsem začal navštěvovat, bylo zároveň papírnictví. Zatímco jsem kupoval do školy dvě pera Klaps nebo tužku, směl jsem chvíli čichat vůni knih klesajících z vysokých regálů a dole u pultu se mísící s pachem školy, který vstupoval z davu školáků chvíli jako mladý pot, chvíli jako křída a zvolna schnoucí houba, se kterou se utírá školní tabule. Ale pach potišťených stránek a klížených hřbetů knih byl silný a dravý a dovedl si klestit cestu. Knihkupec byl menší postavy, ani tlustý ani hubený, pohyboval se pomalu, rozvážně ve svém černém pracovním

plášti, nebylo na něm nic zvláštního, až na jednu záviděníhodnou možnost. Mohl si, když stáhl na krámku roletu, sednout k regálu a číst kteroukoliv knihu. Kteroukoliv z té spousty. A přesto si svoje štěstí neuvědomoval. Potkával jsem ho v době, kdy byla na krámku stažená roleta, jak se prochází s manželkou podél řeky. Naštěstí měl syna, který byl můj spolužák. Jedné neděle jsme za nepřítomnosti jeho rodičů pronikli do krámu. Venku svítilo slunce a sklo výkladní skříně propouštělo přes svazky vystavené ve výloze do hloubky krámu jenom několik dlouhých pramenů paprsků. Šero v krámu se tvářilo slavnostně. Stoupali jsme oba po žebřících až ke stropu, opojeni neznámou spoustou knih. Vytahovali jsme je z těsných řad, listovali v nich a vraceli je na místa s pečlivostí zlodějů zahlazujících za sebou stopy. Hodina, kdy se otvírají tajemství. Ale pro nás, malé chlapce, se otevírala nadarmo, spouště z toho, co jsme dychtivě spolykali, jsme nerozuměli. Zůstala v nás však stopa té vzácné ušlechtilosti, kterou zanechává dotek knihy i v tom, kdo neumí číst. Cítili jsme se povzneseni, jestliže jsme drželi v ruce filozofickou knihu nebo chemickou příručku. A trnuli jsme uchvácení svou smělostí a záhadným dobrodružstvím, když jsme listovali knihou s fotografiemi nahých žen.

Podivní dospělí

Malý chlapec se mezi dospělými pohyboval často s údivem, jejich výroky, jednání a pravidla, podle kterých se chovali, vypadaly podivně. A pak tu byli lidé, které pokládali za podivné dospělé.

Tak tu byl třeba soused, který bydlil naproti nám přes ulici v podkrovním pokojíku. Ve dne spal, v noci někam mizel a občas se ukazoval na balkóně s ručníkem omotaným kolem hlavy. V ulici žila také mladá žena, která ležela celé dny v posteli a četla knížky, zatímco její muž chodil do zaměstnání a její děti si hrály před domem.

„Tohle,“ říkala maminka, „no tohle.“ Dovedla do toho slova vložit tolik odporu a nesouhlasu a odsudku, že jsem se až vylekal. Nepoznala snad, že si tajně přeji jako náš soused přes ulici vyměnit den za noc a že mě láká představa ležet celý den v posteli a číst si knížky?

Maminka měla den přesně rozdělený a mezi povinnostmi a zábavou si vybudovala zeď s téměř pořádkem zavřenými vrátky. Nezdá se mi, že by tatínek někdy takovou zeď stavěl. U něho bylo těžké rozlišit, co je povinnost a co zábava. Někdy jsem měl dojem, že jeho povinnosti jsou vlastně zábava, a někdy jsem měl dojem, že tatínek pokládá zábavu za povinnost.

Podivné lidi jsme měli i v rodině. Jeden strýc se každý rok stěhoval se svou trpělivou manželkou z jednoho pražského bytu do jiného. Zcestoval snad všechny pražské čtvrtě. Jedna teta utrácela svůj měsíční plat za čtrnáct dní a druhých čtrnáct dní si peníze půjčovala. Po výplatě dluh splácela a za čtrnáct dní si půjčovala zase. Zvláště opovržením hodný případ v maminčiných očích. Jiná

teta si skoro vždycky pokapala při jídle šaty polévkou nebo omáčkou. Nosila proto v kabelce lahvičku s benzínem na čištění skvrn. Jiná tetka stále pomrkávala. Bylo to nakažlivé, raději jsem odcházel z pokoje, abych nemrkal také.

V ulicích městečka se potulovala malá drobná stařenka s vrásčitým obličejem a řídkými vlásky. Táhla s sebou ranec papíru, starých novin, pomačkaných sáčků a obalů. Říkalo se jí papírová Bětka. Žebrala a bydlila ve staré cihelně. Sbírala kdejaký kousek papíru, a když nějaký našla, usmívala se, jako by našla kdovíco. Všechny papíry, co nasbírala, odnášela do cihelny. Musila jich mít ve svém chudém doupěti spoustu. Neobchodovala s nimi, jenom je sbírala. Celý den obíhala město na bosých hubených nožkách a lovila papír.

Jednou jsem šel s rodiči z koupání a nedaleko přívozu jsme potkali Bětku. Právě vytahovala z křoví kus svačिनového papíru. Tatínek jí vtiskl do dlaně peníze a podal jí noviny, které si už u vody přečetl. Za peníze zběžně poděkovala, ale nad novinami se rozzářila. Kde se v ní bralo tolik štěstí?

Jiný obecní podivín byl Tonda. Nebyl starý jako Bětka, byl v mužném věku. Vysoký, stále s vlhkými rty, táhl za sebou levou zchromlou nohu. Žádný průvod, žádné procesí a žádný pohřeb se bez něho neobešly. Chodíval kus cesty před čelem průvodu, vážně a důstojně za sebou táhl chromou nohu, rozháněl se rukama, organizoval pořádek s lesklýma vzrušenýma očima, a vlhká ústa okřikovala lidi na chodníku, zaháněla uličníky.

„Cestu, ustupte, cestu, udělejte cestu!“ volal Tonda a radostně se usmíval, ať už za ním pochodovali sokolové a legionáři, nebo kráčel pan děkan s monstrancí anebo pohřeb s rakví. Nikdo mu neudělal větší radost, než když na chodníku na jeho volání trochu couvl.

Bětka i Tonda byli podivíni, kteří úplně a bez zábran propadli svému snu. Bětka tajemnému blahu z hromadění papíru, a Tonda, nepatrný a bezvýznamný chudák, propadl snu o své důležitosti a moci.

Malému chlapci se zdáli podivní také lidé, kteří příliš okázale uplatňovali rozum. Bez ustání věděli, co je zapotřebí udělat, co bude zapotřebí udělat i zítra a pozítří. Jejich rozum zahrnoval minulost, přítomnost i vzdálenou budoucnost. Ve všem měli jasno. Jak a koho zdravit, jak trestat děti, jakým způsobem si zachovat zdraví. Nesmlouvavě uplatňovali svoje rozumné stanovisko. A vypadali dost ustaraně. Nikdy jsem je neviděl usmívat se radostně a dobrácky jako Bětku a Tondu.

Kdo ví, jestli je rozum přítel radosti. A jestli se rozum neumí spřátelit s radostí, je vůbec rozumný?

Vůně nedělního deště

Hebce a vytrvale se snáší déšť na stromy a na město a pokládá všude zrcátka, ve kterých se zhlíží nedělní obloha z mléčného skla. A vlhkost vynáší na povrch starou vůni deště, který v létě přicházel v neděli a uzavíral děti i dospělé do šera bytů. Dá se otevřít okno? Nebude nám sem pršet? Sláva, neprší sem. Drobné krůpěje tůkají do plechové římsy a vůně – nevychází ta vůně právě z nich?

Nedělní déšť valí ve svých něžných dlouhých clonách všechno, co nesou s sebou vlny povodní. Tolik předmětů, tolik utonulých. Voda otevírá hlubiny. Zelenou hlubinu trávy, z které září růžové stopy našich dětských bosých nohou, hnědou hlubinu hlíny, z které vyplavuje písek a střádá jej na okraji silnice, fialovou hlubinu pokoje, kde klečí na židli malý chlapec, nos nad fialovou hladinou, nos vystrčený z okna, a dýchá vůni nedělního deště. Vůni měkkou, poddajnou, přilnavou a hlubokou jako hlubiny zotvírané deštěm. Po čem to jenom voní? Po omyté louce, po kopretinách a sedmikráskách, po šťovíku, po blátě na úvozové cestě, po mokřím asfaltu, vlhkých komínech, po kopru, po benzínu rozředěném kapkami deště a po celé tisícovce všelijakých koření, jaká dovede kolem sebe nasypat město s lidmi, zvířaty a stroji. Déšť každou vůni pěkně umyje a ty přestrojené vůně odstrojí a nahé je znovu pošle do světa, má na to čas, je neděle. Proto jsou vůně nedělního deště jiné a jiné jsou také proto, že má čas i člověk, aby si jich všiml. A jiné jsou i proto, že nedělní déšť vydechuje zvláštní smutek ztráty, ke které by nedošlo, kdyby svítilo slunce. Neděle se tváří, jako bychom něco ztratili, promarnili, prohráli, jako by nám

unikla vzácná pestrobarevná kořist a zanechala nám jenom svůj šedivý stín. Nedělní déšť šíří kolem sebe vůni stesku, neurčité touhy, která se ztrácí v zamžčených obzorech.

Co nás vlastně zklamalo? Že se nám nesplnila naše představa o neděli? Nedělní déšť voní zklamáním, ale zklamáním zemdlým a lehkou sebelítostí, jakou probouzí každé příkoří, které nás potká ne naší vinou.

Ale v hlubině, kterou otevírá voda, na jejím fialovém dně, klečí na židli chlapec, vystrkuje nos z okna a čichá vodu, kterou tak něžně prosívá obrovské bílé síto nad městem. Zdá se, že má z těch drobných zrcátek, stružek a rybníčků radost. Krůpěj mu pleskla na čelo. Dal se do smíchu.

Zatímco bezútešně prší, někde hluboko v nás prší pro radost.

Na cementu

Tak se u nás říkalo vycementovanému obdélníku, na který se vycházelo z dřevěné verandy. Odděloval dům od zahrady. Do betonu byl vyříznut čtverec a v něm rostla z hlíny jabloň. Na některých místech beton pukl a z trhliny vyrážela nízká chmýrnatá tráva. Ten dlouhý, široký a šedivý obdélník byl mezisvětlem mezi bytem a zahrádkou a žil vlastním životem. Z nepatrných otvorů v betonu se paprskovitě rozbíhali mravenci, obrovské mouchy, ocelové a měděné, se tu vyhřívaly, motýli odpočívali na šedivé kře vyhřáté sluncem aspoň na okamžik, nežli se ponořili do kadeřavé zeleně zahrady. A ráno bývalo betonové území popsané stříbřitým písmem slimáků.

Tady, na cementu, žil svět, který bylo nejlépe sledovat v podřepu, nehnutě, protože každý pohyb někoho vyplašil, mouchu, motýla, zobajícího vrabce. Jako by si čas přicházel na prosluněný betonový obdélník odpočinout.

Jednou, za letního večera se všechno proměnilo. Sešli se tu chlupci a děvčata, přátelé mého o deset let staršího bratra. Na zdi domu se rozsvítilo venkovní světlo, žárovka v černém talířovém stínidle. Do otevřeného okna verandy usadili kufříkový gramofon na kliku. A tančilo se. Tančilo se v jasmínové vůni. Bílý sladký vodopád malých kvítků se řítíl ze starých keřů vedle pumpy a rozpouštěl se v modré tmě.

Pletl jsem se mezi tanečnický, mezi vzlykáním saxofonu, vrčným chroustů a dívčím smíchem. Byl jsem při tom, blaženě jsem se motal ve vzrušující letní noci. Byl jsem při tom, dokud mě matka nezahnala do domu. Musil jsem jít spát. Můj den končil, ale den tamtěch na cementu vesele pokračoval.

Otevřeným oknem ložnice jsem naslouchal zvukům noci za rohem domu, na cementu, neúnavnému šeptání podrážek drhnoucích o vycementovaný obdélník, ze kterého se stal taneční parket. Naslouchal jsem bubnu, který polapený v táhlé síti melodie se snažil síť protrhnout. A v hloubce oblohy se třásla hvězda, viděl jsem ji z postele, otrásla se v rytmu bubnu, tančila. Vypovězený do ložnice se zahanbujícím úkolem spát, trpce jsem si užíval svého vyhnanství. Zaplavovala mě sebelítost, dávná útěcha dětí a stařen.

Byl jsem vyřazený a ukřivděný. Co si dělá malý chlapec z věkových hranic! Všechno, v čem se mu brání s poukazováním na jeho věk, pokládá za křivdu. Cítil jsem se dost zralý podstoupit všechno, co podstupují ti starší. Věk byl vlastně jenom taková hra a mně se zdálo, že jsem tu hru prohlédl. Ti starší chtějí mít výhodu, a poněvadž jsou silnější, tak ji mají. Vroucně jsem si přál zestárnout. Přál jsem si dokonce víc, než si staří lidé přejí omládnout. Čím víc jsem myslel na to, jak je na cementu živo a veselo, tím víc rostla vzdálenost mezi ložnicí a tamtěmi venku. Nakonec se ztráceli v takové dálce, že jsem je ani neslyšel a v milosrdném tichu jsem usnul.

Nedělní ráno po tanečním večeru bylo čisté a průzračné. Vyšel jsem na cement. Mravenci, mouchy i motýli už byli na svých místech a slimáci popsali zase šedivou betonovou tabuli. Rosa oschla a květiny umdlévaly i ve stínu, dřív než se jich dotklo slunce. Večerní tanec, kde byl večerní tanec? A byl? Mladá jabloň stála ve svém čtverci hlíny tiše a bez pohnutí, okno verandy bylo zavřené, ve skle vyhaslé žárovky vysoko na zdi domu jiskřily ranní paprsky.

Přešel jsem po vycementovaném obdélníku sem a tam. Doprovázel mě zvláštní smutek. Jak rychle celá nádhera včerejšího večera zmizela. Zmizela beze stop. Nedělní ráno vymetlo z oblohy i hvězdu, která včera tak pěkně tančila.

Zbyl jenom šedivý beton. A stesk po ráji, z kterého mě vyhostili. Ale jakýpak to byl ráj, když se tak rychle ztratil? Anebo je ráj jméno pro končinu, z které nás někdo odvolá a do které nám příští den odřízne cestu zpátky?

Vůně hvězd

Uprostřed prosincové noci se zastavily všechny vůně, pokud už neodumřely a to, co plní ovzduší, přichází z jiného prostoru, z temně modrého nekonečného prostoru, o kterém se naše starosti, které končí, začínají a zase končí, o kterém se naše starosti sobotní nebo pondělní anebo jenom dnešní ani nezmiňují.

Chlapec putuje s otcem podél stráně a ta stráň je železniční násep a nad násep vystřikují, rozstřikují se, mizí a vycházejí hvězdy. Hvězdné mraky, tu a tam hvězda s modrou silnou září, někde jinde zas pohasínající.

Chlapec natáhne prst k obloze:

„Myslíš... Jsou tam lidi?“

„Kde?“

„Na hvězdách.“

„Možná, že jsou. Aspoň někde.“

„Co myslíš, vidí nás?“

„Viděl bys je tam nahoře ty?“

Chlapec upře oči na tu největší hvězdu. Jako by se na ní něco pohybovalo. Zrníčko, semínko. Ale mohl by to být i člověk.

„Dávej pozor na cestu,“ řekne otec.

Samozřejmě, na té hvězdě stojí člověk a dívá se dolů. Jestlipak vidí, jak jdou dole po zemi ti dva podél náspu? A dívá se na něho někdo také z jiné hvězdy? Kolik očí se asi dívá v téhle chvíli z jedné hvězdy na jinou a kolik hvězd je propojeno pohledy jako stříbrnými nitěmi? Celý vesmír je v téhle chvíli možná chycen do sítě pohledů a někde z dálky hledá někoho jiného v dálce.

Krajina mezi železničním náspem a prvními domy města se podobá obrovskému sálu, z kterého všichni odešli a kde zhasli veliká světla. Jednou chlapec do takového sálu omylem zabloudil. Bylo po představení, a jenom u stropu svítilo několik světýlek, jako vzdálené hvězdy. Z jeviště odešly všechny barvy a hlasy a lidé, kteří tu byli donedávna pohromadě v hledišti, se rozprchli. Osiřelý sál a u stropu několik osamělých světél. Rychle z toho sálu vycouval.

Po náspu se řítí vlak s ozářenými okny. V oknech rozeznáš lidi, tváře, někdo kouří u okna dýmku. Ale kdybys zavolal, neuslyší tě, a kdyby uslyšeli, neporozumí. Jako by kolem proletěla hvězda, která se nikdy nevrátí.

„Je ti něco?“ zeptá se otec.

„Nic.“

Uprostřed prosincové noci se zastavily všechny vůně a to, co plní ovzduší, přichází z temně modrého nekonečného prostoru. Mrazivá, trochu nakyslá vůně, jako když čicháme k čepeli nože. Jiskření ukryté v oceli. Jen křísnout. Ale ostří zanechává jizvy.

Tolik vzdálených světů a tolik marných hledajících pohledů.

„Je ti něco?“

„Nic.“

Psací stůl

Otcův psací stůl stál v nejstinnějším pokoji domu, v pokoji, kde bývalo chladno i v parném létě. Pokoj měl dvě okna na sever. Zatímco za okny slunce klouzalo po korunách stromů a po střechách, sem, na desku psacího stolu se dostalo jenom na chvíli, a to ještě v určitou roční dobu. Ani slunce se neodvážilo rušit toho, kdo u psacího stolu psal. Kdyby tu ovšem psal. Myslím, že tenhle stůl patřil k psacím stolům, které mají jméno podle toho, že by se u nich psát mohlo, a ne, že by u nich někdo psal. Otce jsem viděl u psacího stolu psát jen jednou nebo dvakrát. Neoblíbil si psaní dopisů. A když už nějaký dopis byl tak naléhavý, že ho napsat musil, napsal jej, ale pak jej nosil v kapse. Ne, ani napsané dopisy se od něho nechtěly odloučit.

Kout stinného pokoje, kde stál psací stůl přiřazený zadní stranou ke zdi, mě nepřestával lákat. Okno, kterým zleva dopadalo na psací stůl světlo zvenku, představovalo svět, kde každá věc měla určený rozměr a účel, kde lidé na chodníku měli svá jména a osud. Ale tady, ve stínu u psacího stolu, za okenními skly, panovaly sny a představy. Posadit se k otcovu psacímu stolu znamenalo přijmout snění, které stůl nabízel.

Byl to tmavohnědý kus nábytku, který sem připutoval z devatenáctého století, nahoře měl nástavec, přihrádky, zábradlíčka a mezi nimi uprostřed skříňku, která se zamykala jako svatostánek. Dvířka skříňky i dvířka po obou stranách pod úrovní psací desky byla zdobená rytými a řezbovanými dubovými listy a žaludy. Sem tam se objevovaly i jiné listy a plody, které jsem neuměl pojmenovat. Kout s psacím stolem vyvolával obrazy a myšlenky, které čekaly, než je pojmenuji, než je převedu do slov.

Uprostřed desky psacího stolu byl nalepený velký obdélník zeleného pijavého papíru, měkce chlupatého, sem tam odřené do tmavozeleného lesku. Bylo krásné dívat se na tmavá blýskavě odřená místa v zeleni. Skvrny ožívaly a přijímaly podoby zvířat, tváří, květin. Za oknem se střídaly roční doby, stromy ztrácely listí, sníh padal a tál, ale podoby na zeleném pijáku ročním dobám nepodléhaly. Řídily se pravidly snu.

Dvířka psacího stolu bývala stále zamčená. Sedal jsem u desky se zeleným pijákem a snil jsem o tom, co je asi za dvířky. Nebyla to obyčejná dvířka, byla přece vyřezávaná, jistě za nimi byly věci podivuhodné, které je třeba zamykat a hlídat. Mohl jsem otce poprosit, aby mi ukázal, co je za dvířky, mohl jsem se přesvědčit o obsahu zásuvek, ale nebylo hezčí vymýšlet si, co v nich asi je?

Jednoho letního dopoledne jsem se zase jednou schoval do stinného pokoje s psacím stolem. Za oknem se valilo ulicí veliké zlaté slunce. Byla neděle a otec nebyl v zaměstnání. Rozvaloval jsem se na židli u psacího stolu a užíval jsem si snění o tajemných dvířkách.

Snícího mě překvapil tatínek. Vytáhl z kapsy klíčky a odemkl dvířka u mého pravého kolena. Za dvířky byly zásuvky. Jednu z nich vytáhl. Tak jsem se dočkal. Co jsem viděl? Papíry, samé čisté papíry. A vedle pečlivě vyrovnaného papíru lepenková krabice s víkem.

Zeptal jsem se s nadějí, co je v té krabici? Tatínek zvedl víko a ukázal mi tužky. Nové tužky, ořezané, některé z nich měly půlku modrou a půlku červenou. Další zklamání. Tatínek mi podal několik papírů a věnoval mi jednu tužku. Pro sebe vybral tužku napůl modrou a napůl červenou. Potom dvířka zase zamkl.

Osaměl jsem.

Zkusil jsem tužkou čáru na papíře. Papír se protrhl. Zelený piják nebyl správná podložka. Posunul jsem čtvrtku papíru na stolní desku bez pijáku.

Na římsu za oknem se posadil kos, naklonil hlavu a pozoroval mě. V té chvíli se lehké zklamání z toho, že vím, co je za dvířky, spojilo se slávou letního dne v korunách lip i s nejasným pohádkovým poselstvím kosa, který se chystal promluvit. Pevně jsem uchopil tužku a přidal k nepovedené čáře na protržený papír ještě jednu. Podle mě podařenou.

Neznal jsem tehdy písmena, ale jak jsem táhl čáru od jednoho konce papíru k druhému, cítil jsem báseň, jak ve mně roste, a jak se jí zbavuji tím, že jí dávám tvar čáry. Prožíval jsem zvláštní štěstí i malý smutek z odhaleného tajemství, ale smutku nebylo víc, než kolik je ho zapotřebí, aby štěstí bylo hlubší a pronikavější.

Tohle všechno bylo uloženo ve dvou čarách na protrženém papíře. Báseň nesdělitelná jiným, sdělená jen tomu, kdo ji zapsal. Jak lehce se mi podařila a jak veliký cit jsem do ní vtělil!

Kos odletěl a blažený okamžik zmizel. Zbyl psací stůl a další kus čistého papíru, tak čistého, že se do něj dal jako do sítě lapit i největší sen. A byla tu ještě dvoje dvířka, která tatínek neodemkl. Byl tu psací stůl se zamčenými dvířky, a za nimi?

Ať si už představujeme štěstí jakkoliv, snad patří k pravému štěstí aspoň jedna jediná neodemčená dvířka. A jedno sdělení, které se dá předat jen blaženou čarou na protrženém papíře.

Vůně smutku

Jednoho dne projde pokojem, pracovištěm, ulicí nebo parkem a dotkne se nás a poznamená nás na okamžik, na delší čas – vůně smutku. Není výrazná, je matná a jsou v ní všechny vůně, které jsme poznali, ale jsou v ní jako odložené v dálce. A teď přicházejí najednou jako mnohokrát odražené ozvěny, jedna pohřbena v druhé, nečitelné, nesrozumitelné, smíšený soubor vůní, z kterých se vytratil řád a pořádek. A přece dohromady jedna vůně. Vůně smutku.

Je to snad hebce hořký závan z korun žlutnoucích stromů? Nebo je to sladký prach vzpomínky prosívané tenkou látkou dívčích šatů nebo drcené sklo, pyl neznámé louky, prostor za námi nebo před námi?

Něco ubylo. Ubývá denně, každou minutu, ale náš přijímač byl vyladěn na jinou stanici. Radovali jsme se pro něco, trpěli jsme kvůli někomu, podnikali jsme výpravy, navraceli jsme se, spěchali jsme za něčím tak prudce, že jsme vrazili někam, kam jsme vlastně nechtěli. A v tom shonu a zmatku a pachtění a usilování nás nečekaně přepadla. Vůně smutku.

Včely a motýli putují za vůní kvetoucího stromu, ztracené tváře a příběhy, které minuly, putují za vůní smutku. Něčeho je méně. Ubývání nás doprovází krok za krokem. Ubývá lidí. Ubývá času. Nad vyklizenými místy putují obláčky vůní, prostupují se, mísí, mísí a matní.

Vůně suchého října, v které poletují rozemnuté šupiny listí, vůně říjnového večera, kdy prorážejí rozsvícená okna bledě modrou benzínovou mlhu, teskná vůně ubývající neděle, teskná vůně,

která se chvěje nad jejím skolem. Chlapec opouští kino, za jeho zády pohasly zázraky ozářené touhou a nadějí, a před ním jen závěsy benzínové mlhy večera. Chlapec jde vzhůru ulicí a doprovází ho náhlý smutek, který si nedovede vysvětlit a ani nemá chuť vysvětlovat si jej a vymlouvat si jej. Plaví se po něm k temnému ústí ulice, k jezeru tmy, v kterém se rozpouští neděle. Chlapec vtáhne vzduch a rozběhne se, aby urychlil čas, aby se posunul k pondělku, a od pondělka k příští neděli. Zatímco zanecháváme něco za sebou, vždycky se vynořuje něco před námi. A nevybízí benzínová mlha do dáleka? A nesmazává říjnová noc vzdálenost mezi námi a obzorem? Také ten dávno minulý říjnový večer prostupuje dnešní vůni smutku.

I ten chlapec patří už k tomu, co minulo. Stále se vynořuje před námi něco nového, ale není v tom, co se vynořuje, něco z toho, co už jsme poznali, není toho dokonce větší díl?

Vůně smutku nám vrací minulost, a tam před námi leží obzor, který jednou také mineme. Vešli jsme do oblaku vůně, která nám připomíná, co už je za námi, a na obzoru už kvete příští minulý den. A zdá se, že voní až sem.

Důvěrně známá vůně suchého říjnového večera, kdy chlapec pospíchal tmou s rozsvícenými okny k bráně své dospělosti.

Neustáváme dospívat. A budeme-li jednou nuceni odejít, odejdeme jako chlapci.

Stroje

Postižení nebo jejich manželky k nám přicházeli často. Šli se poradit, požádat o napsání žádosti. Pracovních úrazů bývalo dost. A skoro všechny způsobil tovární stroj. Lidé, kteří k nám přicházeli, věděli, že tatínek pracuje v Úrazové pojišťovně dělnické a že vždycky poradí a pomůže.

Některé úrazy byly těžké a poznamenaly člověka na celý život. Slýchal jsem o těch úrazech a někdy jsem viděl i následky. Neuvažoval jsem, jak se úraz přihodil, věděl jsem jenom, že úraz způsobil stroj. Míval jsem ze strojů strach.

Ve městě byly tři továrny. Za vysokými zdmi budov, do kterých byla vsazena veliká okna plná tabulek, to dunělo a hučelo. Tam tedy stály stroje, které dovedly poranit člověka.

Když jsem šel s tatínkem podél tovární zdi, zdálo se mi, že stroje hučí silněji, jako by tatínka poznávaly. Zlobily se? Koneckonců nebyl jejich přítel, nepomáhal jim, ale dělníkům. Stroje i přístroje a strojky o tom věděly, a jak se naskytla příležitost, tak se proti tatínkovi bouřily.

Ke vzpouře se hlásil i docela nevinný fotografický přístroj. Co se tatínka natrápil! Když všechny klíčky a páčky fungovaly, zasekl se film. Naštěstí jsme v těch dobách měli doma pouze jednu věc, které se dalo říkat stroj. Čerpadlo na vodu ve sklepě. A to mělo svého strážce. Tatínkova přítele Božu, který byl mistrem v továrně. Boža býval kdysi zaměstnaný u Laurina a Klementa v Mladé Boleslavi a ve strojích se vyznal. Když se v nějakém stroji hned nevyznal, dělalo mu potěšení stroj prozkoumat, vypátrat, co je na co, a při ohledávání neznámého mechanismu se tvářil jako já nad

napínavou knížkou. Tatínkova přítele zajímaly příčiny, proč to chodí takhle a proč ne jinak. Tatínka, myslím, zajímalo jen jedno: Aby stroj pracoval.

Přítel Boža měl stroj, který jsem za stroj nepokládal. To, čemu se říkalo stroj, mělo svůj byt v továrně. Jak to, že je motocykl stroj? Tatínkův přítel jednou prohlásil:

„Tohle je silný stroj,“ a pohladil svého indiána. Přijížděl na něm a na boku motocyklu se houpala sajdkára.

Tak se podívejme, všechny stroje nestojí v tovární hale. Jsou stroje, které se schovávají za jméno motocykl a jezdí. Tyhle stroje byly příjemné.

Tatínkův přítel měl mladé jméno – Boža. Přitom už měl málo vlasů a pod nosem malý bílý knírek. Jednou jsme tatínkova přítele překvapili s tatínkem v neděli po ránu, kdy měl knírek spoutaný páskou. To byl pro mě pozoruhodný objev. Při vyprávění si knírek přihlazoval. Třemi prsty. Nejdřív pravé křídélko knírku, pak levé. Byl bych jeho vyprávění poslouchal celé dny. Vyprávěl o mládí, o mistrech, které poznal jako učedník, o své práci, do které byl zamilovaný, a hlavně o válce, kterou prožil na italské frontě.

Přijížděl na svém indiánu ve starém koženém kabátě. Obdivoval jsem i ten kabát, věřil jsem, že ho doprovázel při všech příbězích, které prožil. Ten krátký kožený kabát byl cítit suchou trpkostí. Dráždila mě jako pach benzínu. Čím to jenom je ten kabát cítit?

Slévárnou, řekl mi tatínek. Vysvětlil mi, co to slévárna je, vykládal mi o odlitcích, které se čistí a opracovávají. Moc jsem tomu nerozuměl, ale pochopil jsem, že ten pach patří k továrně, a co patřilo k továrně, patřilo v mých očích i ke strojům. Trpká suchá dráždivá vůně. Třeba tak voněly i stroje. Tatínkův přítel musil být statečný člověk, když se pohyboval mezi nebezpečnými dusajícími a dunícími stroji. To, že stroje člověku pomáhají, nepřestávala

mi překrývat zkušenost, že stroje, které člověk vymyslel, dovedou člověka trestat.

První veliký opravdový stroj jsem neviděl v továrně. Překvapil mě na dvoře statku u tatínkova známého. Stroj se jmenoval mlátička. Dělal náramný rámus a prášilo se kolem něho. Pozoroval jsem jej zdálky a neodvažoval jsem se k tomu hukotu a svistění řemenic přiblížit. Tak tohle je mlátička. Pověsti o úrazech u mlátiček jsem znal. Byly to hrozné a smutné pověsti.

Stál jsem, maličký a zaražený, u samých vrat do selského dvora, daleko od velkého stroje, který předstíral, že se co nejdřív rozjede a vyrazí na náves. Netušil jsem, že stojím v bráně dvacátého století, které se stane stoletím strojů schopných se vznést a přenášet ve svých útrobach jiné stroje i kovové předměty, obludné a záludné, s jediným účelem. Zabíjet. Něco z té hrozby, z neštěstí a bolesti, vanulo už tenkrát ze starého koženého pláště přítele Boží.

Tatínkův přítel dávno nežije. Zemřel za pár let po tatínkovi. Ale kdykoliv mě zavedou do některé tovární haly, kde pracuje nový zázračný stroj, kdykoliv zaslechnu jeho pravidelný dech, vynoří se přede mnou tvář. Tvář mistra Boží, s malým bílým knírkem a jasnými zvědavými očima, plnými porozumění, proč se tohle točí tak a ne jinak, jaká pravidla platí pro tuhle páčku. Ta stará tvář zlidšťuje neživý kov a dává stroji lidský smysl. Rozhlíží se s obdivem, co všechno umí člověk dokázat a co by ještě dokázat mohl.

Tvář starého mistra je tvář lidské naděje a důvěry. Bez ní by i nejzázračnější stroj chrlil jenom výrobky. S jejím úsměvem ke mně přistupuje lidštější budoucnost.

Vůně letní bouře

Zahrada ztmavla, jenom několik žlutých skvrn se ještě rychle plazí do úkrytů pod větvemi, zavrtávají se mezi drny, a šedivý skoro černý koráb najíždí přídí do korun vysokých lip. Pokoj klesá ke dnu, do šera, a jak klesá hloub a hloub, mívá vířící listí a oblaka prachu a písku a stříbřitou kroužící rybu. Nebo to byl potácející se, zlomený list novin? Nejbezpečněji je na dřevěné verandě, je tu ještě nejvíc světla a je tu bílá lavice. Její sedadlo je víkem, pod víkem čekají špinavé košile na den prádla, a na víku otevírá chlapci náruč hromada oblých poddajných polštářů, můžeš se mezi ně vtisknout, můžeš se mezi ně zahrabat. Polštáře tě oddělí od světa, s kterým se právě něco neblahého děje. Bezpečí znamená oddělit se, uzavřít se, ale také najít někoho, kdo s tebou sdílí osud. Naštěstí je tu babička. Sedí se skloněnou hlavou na staré kožené židli. Usnula, ale je tu. Na dosah.

A pak začne rychle tonout i veranda. Tonoucí pták udeří do okna a zmizí. Černý koráb se zastavil nad domem, těžký koráb s nákladem vůní. Do domu vchází vzdálený les, pryskyřice a suchá borová kůra a ochmýřené klasy štíhlých trav a rezavé jehličí a z hloubi lesa pohřmívá. Obři se blíží a valí před sebou horu, balvany o sebe křísnou a vyskočí bílá jiskra. Teď, teď. A zase.

Chlapec mezi polštáři se krčí, tiskne kolena k bradě. Celé léto běhá v krátkých kalhotách, ale teprve s koleny u brady si všimne, že kolena voní chladnou svěží do běla napjatou kůží. Zatímco se veranda potápí až na dno bouřkového odpoledne, uvědomuje si chlapec vůni své chladné lidské kůže, vůni svého těla, v které jsou rozprášeny stopy mýdla a něco, co mu připomene mléko. Venku

láme bouřlivý vítr větve a žene před sebou první kapky deště, vodorovně, nejdříve do domovní zdi, teprve další vlna deště se snáší k zemi. Venku to hučí a praská, a čím víc je vnější svět ohrožen, tím víc vnímá malý chlapec sám sebe. Dějiny jeho života jsou doposud krátké, a moc si z nich nepamatuje, nepřikládá spoustě významných událostí význam, ale jiné nevýznamné události povyšuje a v duchu je opakuje, aby je nezapomněl, aby ty vzácnosti neztratil. Čichá k chladným kolenům, která patří jeho tělu, objevuje jejich hladkost, do této chvíle věděl jenom, že má na kolenou každou chvíli odřeninu, jizvu nebo černající strup. A najednou tahle vzrušující tělesná hladkost a vůně.

Černý koráb nad domem se pohnul a zanechal za sebou brázdu jiskřícího vzduchu. Ještě jedno oslňující světlo se rozbije v prostoru, ale hřmot stále nepřichází. Jeden, tři, deset, patnáct... Konečně. Dům pomalu stoupá znovu na povrch dne. Čáry deště slábnou, pryskyřice je odvanutá, les splaven, a ke slovu se dostává sbor růží a fial. Vůně lidské kůže se mísí s vůní květin.

„Tak se podívejme,“ promluví babička. Chlapec odtrhne hlavu od kolen, jako by ho přistihla při něčem nedovoleném. „A je po dešti,“ řekne babička a mne si levé oko, které bývá ospalejší než pravé.

Chlapec se sesmekne z lavice a nechá se vést vlhkým dechem kvetoucích záhonů ven, před dům. A jeho tělo, které právě objevil, jde s ním, jako by se pohybovalo v jiném rozměru, cizím a znepokojujícím.

Růžový kruh

Růžový záhon se podobal nedovřenému prstenu. Byl vlastně jediným pokusem, jak ozdobit naši zahrádku. Jednoho dne se tatínek uprostřed zahrádky zastavil, zabodl do země železný klínek, na kterém byl uvázaný provázek. Na druhý konec provázku přivázal dlátko. Provázek napjal a dlátkem opsal do hlíny kruh jako kružítkem. Tak začal zázrak růžového kruhu, úzkého záhonu posázeného keřovými růžemi. Dalo se do něj vejít jen na jednom místě, tam, kde zůstal prsten nedovřený.

Vnitřek kruhu vysypal tatínek pískem. Konečně dostal starý kulatý stůl svůj stálý přístav. Stál uprostřed, hlídán čtyřmi zahradními židlemi. Odplouval s nimi do kůlny jenom na podzim a na jaře se zase vracel.

Na podzim se růžový kruh, prázdný, s uhrabaným žlutým pískem podobal manéži. Vbíhal jsem do něj s podupáváním, s napínavou představou, že jsem krasojezdec i bělouš zároveň. A jedné mrazivé prosincové neděle začal tatínek žluté písčité pole polévat vodou z konve. Uprostřed zahrádky rostlo kluziště.

Stůl s židlemi, uhrabaný písek se stopami po hřebenu hrábí, ledové sklo kluziště – to všechno představovalo v růžovém kruhu pořádek. Ale dny nepořádku jsem miloval víc. To když se v domě malovalo a nábytek se vynášel na zahradu. Růžový kruh přímo nabízel svou čistou manéž, aby se na ni složily kusy nábytku. Nový, překvapivý, tajuplný a zábavný sklad všeho, co uvnitř překáželo, se začalo roztahovat v kruhu, a skvrny světla a stínu přebíhaly po zádech skříní, poskakovaly po sklech a potápěly se do hlubokých tunelů, které zbyly v prádelníku po zásuvkách.

Jiný nepořádek zajal zahradu a růžový kruh, kdykoliv nastal den velkého prádla. Šňůry, natažené od jabloně k jabloni a zpět k hrušce a zase až ke švestce, přetaly zahrádku křížem krážem. Velké kusy prádla, prostěradla a cíchy visely plihlé jako bílé stěny a rozdělovaly růžový kruh na úzké chodby, na pokojíky, ve kterých vonělo mýdlo s jelenem a mýdlové vločky a škrob a pára prádelny, vlhko, z něhož se rodí život i čistota.

Nepořádek pronikl do růžového kruhu, kdykoliv bylo zapotřebí na domě něco opravit, bourat nebo dostavět. Růžový kruh se stal pracovištěm. Písek, malta, cement, dehtový papír a především nejzajímavější zařízení, kotel, kde se rozehríval asfalt – všechno se vešlo do manéže mezi růžemi.

Pach dehtu byl pro mě nový. Černý kámen se roztékal na černou omáčku a její krůpěje znovu ztuhly a daly se hníst. Hubený zedník míchal v kotli asfalt, topil pod kotlem a zkoušel klackem hustotu. Náhle se zapotácel a vypadalo to, jako by se chtěl do kotle podívat, sklonil se nad ním. Vtom se v růžovém kruhu objevila maminka, strhla ho od kotle na hromadu písku. Chvíli tu seděl omámený, nehybný. Představa, že mohl padnout tváří do vřelého asfaltu, mě dlouho pronásledovala.

Ale pak zmizel z růžového kruhu písek, cement a asfalt a do kruhové manéže se nastěhoval zase stůl a židle. V kulaté stolní desce se objevil otvor a do něj zasunul otec tyč velkého čtvercového slunečníku, který nám daroval strýc. Na červeném slunečníku byly po celém obvodu našité bílé holubičky, dvě a dvě mířily k sobě zobáčky. Pod slunečník přicházely letní návštěvy. Tety, strýcové a známí. Vůně kávy splývala s vůní růží, chvíli vítězily růže, chvíli káva. Někdy se do těch svátečních vůní připletlo několik vláken kouře z uhlí, kterým se topilo v lokomotivách. Nádraží nebylo daleko.

Pod červeným slunečníkem se potkávaly v rozhovorech osudy neznámých lidí, ožívala nikdy nepoznaná místa a krajiny, které jsem teprve měl poznat. Minulý čas se proplétal s přítomným tak, jak dovede splétat osudy a události jenom sen.

Někdo zemřel? Tu, v růžovém kruhu žil znovu, a nejenom na scéně svého života, ale i za scénou. Narodil se někdo? Bylo třeba probrat svět, do kterého se narodil, jeho výhody a bludné kořeny. O všem se tady hovořilo záludně, nesobecky, teplé letní proudění vzduchu pohybovalo stonky růží a jazyky napodobovaly mírný pokojný pohyb květin. Růžový kruh měl svoje pravidla. Nikdy se tu nezvyšoval hlas a vzpomínky tu měly domovské právo.

Bylo dost věcí, kterým jsem v rozhovorech nerozuměl, ale mírem a vlídností takových odpolední se nemusil zabývat rozum.

Něco z pokojného podnebí se udržovalo v kruhu růží po celý rok. I když opadalo listí a z navršených kopečků prsti trčelo jen pár trnitých větviček. I když písek zmizel pod ledem. Stačilo jen projít mezi dvěma břehy kruhového záhonu.

Člověk nepotřebuje veliké prostory světa. Jestliže se toulá dálkami, je to proto, že hledá něco blízkého. Ve velkých prostorách hledá, ať už o tom ví, nebo neví, vlastně jen docela malý kousek země. Kde je podnebí, které by si zamiloval. Docela malý kousek země s tím pravým podnebím.

Takový růžový kruh. Neuzavřený prsten, abys do něj mohl vstoupit v kteroukoliv roční dobu. V mládí i ve stáří.

Vůně vzpomínky

Dlouho, dlouho mě už nenavštívil, ale teď se vrátil. Jak tu tak po ránu ležím a dívám se do bílého stropu, vidím ho docela zřetelně. Dívá se na mě a čeká, co mu povím. Kdysi, před mnoha lety jsem si s ním povídal. Kdykoliv se událo něco pozoruhodného, hned se o tom musil dovědět také on.

„Nějak jsi vyrostl a zestárnul,“ povídám mu.

Nastaví mi svůj bílý obličej a zakývá hlavou.

„Vždycky jsem si myslel,“ povídám, „že loutky nerostou a nestárnou.“

„Stárneme ve vzpomínkách,“ odpoví mi, „i ty jsi zestárnul.“

Má stále stejný hlas jako tenkrát v dětství. Je to hlas vypůjčený od Kašpárka, kterého jsem jako malý kluk obdivoval na jevišti, kde hrály děti pohádku o zlé princezně a hodném Kašpárkovi. Ten veselý hlásek mi vždycky přinášel útěchu. Znovu a znovu jsem si ho přehrával v paměti.

Prohlížím si ho, tu velkou loutku s vypůjčeným hlasem. Dlouho jsme se nepotkali, ale je mi, jako bychom se rozloučili včera.

„Pepíku,“ řeknu mu.

Usměje se a trhne hlavou, jako na souhlas, vždycky se mnou souhlasil, ale k souhlasu jsem mu musil pomoci, popadl jsem ho za hlavu a učil jsem ho přikyvovat.

Nevím, kdy jsem Pepíka, tu velkou loutku v modrém sametovém obleku uviděl na pohovce tety Hany poprvé. Ale už na samém počátku naší známosti jsem věděl, že si budeme dobře rozumět. Nejdřív jsme si povíдали, jenom když jsem byl u tety na návštěvě a teta odběhla do kuchyně. Později jsem si Pepíka tak přivlastnil,

že jsme spolu mluvili, i když jsem se vrátil domů a Pepík zůstal daleko ode mě na pohovce. Rozmlouval jsem s neviditelným Pepíkem. Byl milý a bylo v něm něco tajemného, protože měl obličej bílý jako klaun v cirkusu a vlasy se mu daly krásně rozčuchat do stran jako paprsky černé svatozáře.

„Můj milý Pepíku, kam jsi v té dálce zmizel?“

„Na tom nezáleží,“ odpoví mi, měl ve zvyku zbavovat mě starostí, „hlavně že mě tu máš.“

„Moc věcí se stalo, od té doby, co jsem tě naposledy viděl,“ povídám.

„Tenkrát se taky dělo moc věcí,“ odpoví Pepík a trhne hlavou, až se mu černé kadeře zatřesou. „Třeba... vždyť víš.“

Jakpak bych nevěděl. V dětství se děje opravdu moc věcí a nikdy později se už jich nebude tolik dít.

Mochovská silnice

Začínala pro mě tenkrát u pošty, vedla pod železniční viadukt, a zpočátku vroubená domy po obou stranách, za viaduktem domy po pravé straně rázem ztrácela. Věrně ji doprovázely ještě kus cesty rodinné domky po levé straně, a pak se už po obou stranách prostírala pole a pole. Ubývání domů působilo truchlivě, městu tady docházel dech, ještě doušek a ještě a pak už jenom daleká rozloha polí a oblohy nad nimi.

Když jsem něco jako malý kluk provedl, slibovala mi matka, že mě pošle na mochovskou silnici. Tenkrát jsem neuvažoval o tom, že silnice dostala jméno podle obce Mochova, ke které mířila, mochovská silnice byla pro mne spojena s něčím docela jiným. S cikány, kteří po ní ujížděli na lehkých vozech krytých plachtami a taženými čilými koníky, s komedianty, loutkáři, cirkusáky, provazochodci a kouzelníky. Opouštěli po mochovské silnici město a na svých podivuhodných domečcích na kolech vystavovali pestré nápisy, které jsem ještě neuměl přečíst. Po téhle silnici se loudali z města ven tuláci a žebráci, lidé probouzející v chlapci soucit i nejasnou úzkost.

„Pošlu tě na mochovskou silnici a někdo si tě tam už najde a odveze,“ odměňovala maminka moje klukovské kousky nepříjemnou představou. I když jsem mamince tak docela nevěřil, narůstal ve mně pojem mochovské silnice jako pojem trestu, a ten trest záležel především v tom, že budu na mochovské silnici sám, opuštěný od všech známých a milých lidí, a nakonec, až mě někdo naloží do naprosto cizího vozu, dostanu se do světa, kde budu mezi cizími lidmi stejně opuštěný jako na mochovské silnici.

„Ach jo, mochovská silnice,“ povzdechla babička, a v ústech babičky, která mi předčítala po celé hodiny pohádky, vypadala ta silnice zvlášť nepěkně. V babiččině povzdechu jsem tušil smutek všech, kdo jsou nuceni odcházet do světa, aby v něm hledali nějaké štěstí. V pohádkách je vždycky najdou, ale kde jsou záruky, že se to podaří ve skutečnosti? A musil jsem myslet na příběh dvou dětí, bratra a sestry, který mi babička předčítala. Ty děti unesli komedianti a kniha byla samé napětí, jestli se děti shledají s rodiči. Holčička se jmenovala Kornelie, chlapcovo jméno jsem zapomněl. Miloval jsem Kornelii, která v komediantském stanu rostla do krásy, a kdykoliv jsem se dostal do cirkusu, vídal jsem v děvčátkách na laně a na ponících, v těch nohatých vílách v krátkých sukénkách samé Kornelie. Přes možnost, kterou bych jistě měl, kdyby mě matka odvedla na mochovskou silnici, i přes nádhernou možnost skamarádit se s Kornelií bylo pro mne lákavější zůstat doma.

Tatínek, který měl známé po celém městě, měl známé i v končině, kudy vedla mochovská silnice. Občas mě vzal s sebou a já si silnici pozorně prohlížel. Než jsme došli k viaduktu, byla dlážděná dlažebními kostkami, ale za viaduktem na ní už tolik nezáleželo. Načpak dlažba? Pro tu řádku domků po levé straně, které brzy docházel dech? A když jsme se dostali tam, kde domy končily, a před námi se otevřela rovina s poli a lukami, bylo mi, jako bych šel po samé hranici světa. Překročit hranici, za kterou se rozkládal svět, znamenalo dostat se do dálky, ve které vandruje Honza i princ, co hledá nejkrásnější princeznu, v dálce tancovala v komediantském stanu při bubínku Kornelie přestrojená za cikánku, v dálce se děla spousta neznámých, vzrušujících věcí.

Slunce pozdního odpoledne proráželo mezi oblaky hned tu hned tam a rozsvěcovalo dálku. Přejelo na obzoru cíp lesa, útlý paprsek se zachytil na osamělém stromu v poli, jiný na božích

mukách, a celý svazek paprsků se opřel o bílou zeď vzdáleného stavení. Svět se mi předváděl po kouskách, pokoušel se mě zlákat, ale pak zakryl slunce mrak, a svět mi ukázal pravou podobu: bez slunce, smutnou krajinu bez stínů, pole bez lidí, i les zčernal. Dobře, že jdu jenom k tatínkovým známým, dobře, že nemusíme překročit hranici světa.

Jednou maminku a mne překvapil při ústí mochovské silnice rychlý průvod cikánských bryček. Jedna za druhou hrčela po dlažbě k železničnímu viaduktu. Snědí vousatí muži seděli na kozlíku, pod plachtami vykukovaly snědé děti a ženy. Maminka mi sevřela ruku. Poznal jsem, že má o mě strach. Nevím, jestli ji polekala rachotící kola nebo bradatí cikáni, o kterých obcházelo tolik pověstí, nebo jestli si v té chvíli uvědomila, že vozy uhánějí kolem nás právě po mochovské silnici. Po silnici, kde mizejí děti, když je rodiče vyženou.

Báječná úleva pro malého chlapce, že se o něho maminka bojí na mochovské silnici. Asi to s tou silnicí nebude pro mne tak vážné. Strach z ní jsme měli oba. Maminka i já.

Mochovská silnice. Ale když má člověk někoho vedle sebe, kdo se o něho bojí a tiskne mu ruku, není zlá žádná mochovská silnice. Možná, že jsou mochovské silnice celého světa jenom taková zkouška, v které musíme obstát, abychom poznali ten stisk.

VŮNĚ DOMOVA

Moje Polabí

Ještě cítím to vání dávných vůní, jetelů, mařinky a puškvorce, mocnou ohřátou vůni mateřídoušky z okraje borových lesů, vůni trávy, z které se vypařuje ranní rosa. Znovu vidím stín obrovských topolů, jak uléhá na hladinu tůně zarostlé rákosím. Ale v zálivu tůně svítí jemný písek a písčina postupuje průhlednou vodou a mírný svah, na kterém sedím jako dítě, je celý z písku. Jaké štěstí a dobrodružství pro malého pražského kluka sedět na hebkém písku uprostřed plavé písčiny a tajemného šumotu rákosí, tleskání topolového listí, mezi vrbovými pruty a úzkými listy, na kterých se leskne stříbřitý pot horkého dne. Vzduch je sladký vůní bylin, nahořklý vlhkým pískem, a kořeněný prachem uschlé borové pryskyřice.

Tak jsem se po prvé setkal s polabskou krajinou, když jsem v létě jezdil s rodiči jako docela malý chlapec do Byšiček. Pak jsme se přestěhovali z Prahy do Čelákovic. Netušil jsem, že se Polabí stane mým domovem na celý život. Zažil jsem jeho proměny. Od povodní, které trhaly měkké břehy řeky, po regulaci Labe se zvláštní poezií malých vláček a rezivějících kolejí ve vrbovém houští. Zažil jsem i zbytek košíkářské slávy starých Čelákovic, slávu prutníků u řeky, té klukovské džungle, a cítím ještě krásnou povídkovou vůni, stoupající nad ohradu, kde spařovali vrbové pruty.

Řeka, ta byla největší div. Její pohádková slepá ramena, tůně ztracené v lukách, řeka a přívozy a břehy, kde se pásly krávy a kozy jako na obrazech starých mistrů. Když zavřu oči, vidím tváře tehdejších převozníků, vidím je, jak se opírají o okovaná bidla a nad hlavou jim skřípe na laně kladka.

Když jsem začal studovat na gymnáziu v Brandýse nad Labem, otevřel se mi důvěrně nový kus Polabí. Tehdy jsem také netušil, že právě v Brandýse prožiju většinu svého života. Řeka, její břehy a louky mě doprovázely i sem. Později jsem se setkal s Labem i v jiných městech, v jiných krajinách, ale když se mluví o Polabí, je to pro mne vždycky ten kousek země mezi Lysou nad Labem a Kostelcem. Tady jsem doma. I když se ze starého domova mého dětství leccos ztratilo a změnilo. A nejvíc řeka.

Stávám někdy na břehu a pozoruji její zakalenou vodu. A zatímco pozoruji ztrápenou tvář ubíhající řeky, jako by někde vespod tekla ta dávná průhledná voda z doby mého dětství. Vystoupí zase jednou na povrch, abychom se s ní potkali ve starých březích?

O letní vodě

Kdykoliv se v létě řekne „voda“, nevybaví se mi sklenice pramenité vody, ani moře, ale stará řeka, ne ledajaká, vybaví se mi Labe, a ne kdekoliv, ale u Čelákovíc, ten pruh řeky plynoucí od Čelákovíc do Toušeně a k Brandýsu. Pruh staré řeky tenkrát, před lety.

O Labi jsme hovořili jako o vodě. Jdeš k vodě? Byli jste u vody? Pojdme k vodě. K vodě chodívám ve vzpomínkách dodneška. K tamté vodě, ke staré řece se slepými rameny, tůněmi, s břehy, které se hroutily do proudu i s kožichem trávy, a pod drny vytryskl písek.

Tam někde ve staré řece odpočívá u dna potopený gramofon. Vyklopili jsme ho z převrácené kanoe i s hlasem, který volal, že nejlepším přítelem námořníka je harmonika. Nikdy se ho nepodařilo vylovit, ani desku se smutečným Chopinovým pochodem, kterou přítel vyměnil na toušeňské pouti od houpačkáře za krabičku cigaret. U dna řeky leží i kapesní nůž. Vyklouzl mi z ruky, když mě převozník vezl na pramici. A ke dnu klesly i modré letní dny a tváře, které zrcadlila hladina a tenké stíny rybářských prutů.

Město se prostíralo mezi vodou a nádražím, tím suchozemským přístavem. Každou letní neděli ráno se z nádraží řítily davy Pražáků a rozlévaly se po nejkratších cestách k vodě, se zpěvem, s drnkáním kytar a křikem a šumem. A potom začala otevřená okna domů vypouštět do nedělního dne plechovou nádheru rozhlasové dechovky a kuchyně vydechla zelenou vůni okurkového salátu.

Voda plyne stále, jenom má jinou barvu, jiné břehy a málokdo se odhodlá vykoupat se v ní. Ale stará řeka, tamta voda plná věcí

a tváří a stínů, které klesly ke dnu, musí někde být. Někde se určitě zachytila a vítr z ní občas sejme trochu vůně vlhkého rákosí a ryb a pošle ji do ulic, které vedou přímo k řece. Ta vůně se mě ptá: Jdeš k vodě? Přikývnu a jdu. Za známou vůní. Pokud se nepřestěhuje někam jinam. Potěšit někoho jiného.

Vrbové proutí

Od dětství jsem znal vrby, stromy shrbené nad potokem nebo rybníkem, stromy s dlouhými pruty vyrůstajícími nahoře z hlavy kmene, zeleně vlasatá temena zvoucí za měsíčních nocí vodníky, aby se na ně posadili s jehlou a stříbrnou nití. Ale nebylo to tohle vrbové proutí, které doprovázelo moje dětství. Moje dětství doprovázely skromné vrbové houštiny, pruty, které vyrážely ze země, křoviny, na kterých by nenašel posed ani nejmenší vodník. Vrbičky se jim říkalo a obrostly jimi někdy i v širokých pruzích oba labské břehy.

Štíhlé drobné čepele vrbových lístků bývaly lepkavé a v dusných letních dnech šířily kolem sebe neopakovatelnou vůni. Byla sladká, nebo natrpklá? Rozhodně to byla vůně klukovských dobrodružství a touhy zažít něco neobvyklého, podivuhodného. Vůně zeleného vrbového proutí patřila k řece jako vůně ryb, vlhkého písku a vůně puškvorce na slepých ramenech.

Vrbičky vrůstaly do písčin a pěšinky mezi křovinami laskaly naše paty jemným plavým a bílým pískem a tam dál od řeky, kde končil písek a mohutnější proudy vyrážely z jílovité prsti, hladila a chladila mokré klukovské paty klouzavá hlína, ne nepodobná kamnářské, kterou se vymazávala kamna.

Ztráceli jsme se v prutnících, bloudili jsme v nich, nebo jsme si aspoň hráli na to, že bloudíme, vrbičky byly prales. Pruty dovedly dorůst do takové výšky, že nás skryly, i když jsme chodili vzpřímení. Pěšinky v prutníku byly úzké a v každém zákrutu číhalo pomyslné a vysněné nebezpečí.

Milenecké dvojice, schované na písččných ostrůvcích mezi vrbovými hradbami, nás nezajímaly, plížili jsme se tvrdošíjně

a usilovně za svým indiánským, stopařským dobrodružstvím, za tím zálesáckým. Skryti za zeleným závěsem vrbového listí jsme pozorovali rybáře klímající na březích nad udicemi. Přepadali jsme se navzájem a společně unikali nepřátelům. Všichni jsme byli vítězi a nikdo nebyl poražený. Zajatci bývali dokonce ve výhodě, mohli unikat těm, kdo je zajali, a to bylo napínavější než zajatce střežit. A tam, kde vrbičky končily a začínala louka, zapsaly se do nízkého porostu myší cestičky.

Vrbové pruty byly naše zbraně, naše kordy i pušky. A pak přišel den, kdy dozněl poslední výstřel, skončilo poslední stopařské dobrodružství, písek začal pod nohama studit.

Vrbičky začaly řídnout, v prutnících nastala sklizeň proutí. Vůně vrbového proutí se stěhovala do městečka. Sladká povidlová vůně přetékala ohradu, za kterou se proutí vařilo v kotli, aby se dalo dobře oloupat. Od kotle se proutí rozváželo po domech, kde je loupali a jeho milá jedlá vůně naplnila dvorky a vítr ji roznášel. V zimě se z proutí pletly košíky. To, co nás obdarovalo v létě nádherným dobrodružstvím, se proměnilo v účelnou věc. Jenže my milovali ty zelené pruty, spleť vrbových houštin, napínavá letní odpoledne u řeky. Košíky nás nevzrušovaly.

Zima přešla a jarní povodně vyvedly řeku z břehů. Rozlila se do prořezaných prutníků, roznášela bahno, suchou trávu a slámu. Vrbičky se schovaly pod hladinou. Stopy povodně jsme nacházeli v prutnících ještě na počátku léta, chomáče žluté trávy na prutech a zaschlá hnízda bláta. Řeka zase protékala mezi břehy a škraloup bahna na písčínách pukal a rozpadal se. Objevily se mladé proutky vrbiček.

Všechno začínalo znovu, první jarní oblaka už v zimě, první letní oblaka táhla nad řekou už na jaře. Jako by se všechno kolem nás mělo znovu a znovu zelenat. Ani jsme nezapomněli, že

jsme o něco starší. Jenom když jsme na písčném ostrůvku mezi vrbičkami narazili na mileneckou dvojici, dali jsme se na útěk. Nevědomí, tvářili jsme se mazaně, jako bychom věděli, pokukovali jsme po sobě a propukávali jsme v smích.

Přes práh rozpačitého, zato chlapsky zahraného smíchu jsme se dostávali na území dospělých, kde se vrbové pruty tak lehce nemění v kordy, kde všichni vítězit nemohou, a kde být zajatcem neznamená napínavou výhodou, ale trpký úděl.

Minulost

Minulost se v těch dobách vešla do slova včera. Když jsem se v čase dostal trochu víc dozpátku, uvažoval jsem, jestli je to dlouho nebo ne, kdy nás navštívila babička nebo teta. A když jsem pokročil do minulosti ještě hlouběji, pak jenom proto, že jsem, obvykle před Vánoce, zavzpomínal, kdo u nás byl o loňských Vánocích. Kdepak minulost! Tu si musí člověk za léta a léta teprve našetřit.

A přece bylo místo, kde na malého chlapce minulost čekala, připravená a pořádně zaprášená. To místo se jmenovalo půda.

Naše půda byla prostorná, nedělily ji žádné příčky a táhla se nad celým přízemním domkem. Měla jediné okno ve štítě a jednu skleněnou tašku ve střeše. Tudy dopadalo světlo na schodiště. Tam, kde se střecha jako stěna stanu téměř dotýkala cihlové podlahy, bylo věčně šero a za deštivých dnů i tma. Půda i tak nehýřila světlem, propadala se do měkkých prašných polostínů a stínů. Propátrávat ji patřilo k milým dobrodružstvím.

Všechno, co se tu schovávalo v kufrech, cestovním koši a bednách, vyneslo nepokojné moře času pod krov, který za letního vedra praskal a vzdychal a za podzimních větrů kvílel, jako by věci, uložené pod ním, chtěly společně vydat svědectví o tom, co zažily. Jaké podivuhodné stopy tu zanechal čas, jak zvláštní se zdály ty viditelné a hmatatelné zprávy z minulosti pro chlapce, který se vydal prozkoumat půdu.

Hned na prvním trámu visela na hřebíku přílba z první světové války. Pod ní ležel kovový lustr jako veliká a široká bronzová obruč. Kolem komína bylo prázdné prostranství, bedny a kufry se schovávaly v šeru podél půdy. Předměty a knihy jsem z nich

musil vynášet na světlo k oknu, abych si je mohl prohlédnout. Pod oknem stál dřevěný vojenský kufřík naplněný šrouby všech rozměrů, starými hřebíky, polámanými klikami, zámky, kusy řetězu a jinými kovovými vzácnostmi, které ztratily účel, ale neztrácely naději, že účel ještě někdy najdou. Víko bedny, napěchované nej-různějšími látkovými odstřižky, jsem zvedl jen jednou. Obsah mi nepřipadal zajímavý. Ačkoliv, ten hadřík navrchu, černý s bílými tečkami – neměla babička podobné šaty? Na půdu pronikal kus současnosti. Ta hromada obrázkových časopisů. Tenhle veliký obrázek prezidenta na koni jsem viděl před několika měsíci. Takhle kniha ležela ještě před nedávnem na stole. Tady ten šálek, na kterém se černá vlasová prasklina, sloužil před několika dny.

Přítomnost klouzala do minulosti a dveře na půdu vypadaly jako brána, kterou musí to, co je, projít, aby se proměnilo v něco, co jednou bylo. Jakmile prošlo číslo novin dveřmi na půdu, přinášelo už jen bývalé novinky a zestárlé senzace.

V kupě zpravodajů o minulosti zaujímal zvláštní místo staré kalendáře. V nich byly články z doby před první světovou válkou, a některé kalendáře vynesl čas na půdu z konce devatenáctého století. Představovali se v nich vladaři, císařové a carové, knížata a preláti, barevné obrázky předváděly búrskou válku i rusko-japonské bojiště. Zašlý svět dovede čile vstávat, ožívat a znovu se pohybovat v dětské fantazii, která postrádala dějinné souvislosti a zkušenost, zato nepostrádala bohatou zásobu všech barev, jaké potřebuje snění.

Ano, tady bylo svědectví, že dávno před touto chvílí žili, bojovali, trápili se a radovali lidé, které jsem nepoznal a nepoznám živé. Podávali jsme si ruce, dotýkal jsem se jich jen prostřednictvím zpráv, obrázků a předmětů.

Na tomhle vysokém stojanu s laťkovými válečky převíjela kdysi stará teta vlnu. Takhle fajfka vyklouzla před lety z prstů dědečkovi,

kterého jsem nikdy nepoznal. U té petrolejové lampy sedala kdysi rodina strýčka, po kterém se nezachovala ani fotografie. Svícen z cedrového dřeva pečlivě zabalený v hedvábném papíře přivezl kdysi dávno můj prastrýc, profesor gymnázia, z cesty do Palestiny. Kdo asi jedl z téhle misky a kdo chodil pro pivo se džbánem, kterému upadlo ucho?

Věci pokryté doteky známých i neznámých rukou, pohlednice s pozdravy a vzkazy naléhavými a dnes nepotřebnými, procházely dětskými prsty, které na ně přidávaly svůj otisk jako potvrzení, že život nebyl přerušen, že byl jen předaný, svěřený někomu dalšímu.

Vracel jsem se z půdy mnohem starší, než se na mně dalo poznat. Kdykoliv jsem přicházel z půdy, odnášel jsem odtamtud v sobě kousek, nějaký střep vzácné minulosti, povědomí, třeba matné a neúplné, o těch, kdo byli a nejsou. A nebylo to povědomí smutné. Osamělý za dlouhých odpolední, ztracený mezi bednami, kufry a policemi, nikdy jsem nebyl sám.

Stará půda nebyl sklad zaprášených neužitečných věcí. Čím víc na ni myslím, tím víc mi připadá jako letiště, z kterého se vznáší na lesklých křídlech budoucnost.

Brýle

Zůstaly ležet na nočním stolku, obroučky ze žlutého kovu, pantíky v ohbí lehce skropené zelenou měděnkou, a skla s mlhou prachu, ačkoliv otec ještě ležel vedle v pokoji na katafalku, který pořídil zručný správce pohřebního ústavu ze stolu a kusu černé látky. Stůl, na němž otec ležel, naposledy doma, měl na obou stranách pod černou látkou vytažené desky. Vytahovací desky byly z měkkého dřeva, popsané vzorci, pokreslené a porýpané, to jak jsme se můj starší bratr a já při studování nudili. Naše rozptýlení a zábavu ukryla černá barva. Někde v domě plakal mladší bratr. Matka už nahlas neplakala, jenom si stále otírala vlhké oči.

Tak takhle to vypadá, když někdo odejde a zanechá po sobě prázdné místo. Ale není to místo, z kterého se vystěhoval někdo, na koho jsme si zvykli. Je to propast, která pohltila víc než člověka.

Brýle zůstaly ležet na otcově nočním stolku. Hned vedle malého stojánku s mosaznými vrátky. Stačilo vrátka otevřít a už se na nás díval Murillův obrázek Madony, která se vznášela na oblaku plném andělíčků. A teď byla vrátka zavřená. Tolik se toho uzavíralo. Jenom válka pokračovala. Byl teprve březen roku devatenáct set čtyřicet pět.

Otec vedle v pokoji měl zavřené oči. A v nich uzamčené poklady. Většinu těch pokladů viděl skly svých brýlí. Ten vášnivý čtenář. Nějaký čas spolužák Jaroslava Haška a v zaměstnání kolega Franze Kafky. Pronesl svoje oči první světovou válkou i druhou. Kolik smrtí musí člověk vidět, aby se dožil své vlastní? Kdy se vyprázdní koš, z kterého nabíráme radost, a kdy sáhne po té poslední?

Otevřené okno a v mrazivém vzduchu zimomřivý roztřesený plamen svíčky. Zrcadlí se v zasklených dveřích otcovy knihovny. Knihy stojí stráž jednomu lidskému osudu.

Jdu se sevřeným srdcem ve stopách toho osudu. Jaká to asi byla noc, kdy otec hloubil polní lopatou jámu, aby do ní pohřbil bedýnku s municí. Zapřísáhlý nepřítel válečného nesmyslu. A byl to den, nebo noc, kdy přeběhl do ruského zajetí? Jak rychle se v našem století střídaly dny a noci, období, kdy jsi měl pocit míru a volnosti a období, kdy jsi mohl být zabit. Vrahové předstupují před soud až po letech, a někteří se ani soudu nedočkají. Otec nezastřelí nikoho a sám se dostává do zajetí nezraněný. A pak vystupují z mlhy tyfové baráky. Před jeden otce vynesou. Má tyfus. Vynesou ho, aby venku zemřel. Jaká to asi byla noc? A ráno okolo něj ti, kdo v noci zemřeli. Ale on žije. Pomohou mu zpátky do baráku. Čeká ho ještě skoro třicet let života. Až se vrátí z války, ožení se, a narodí se mu synové.

Ale ještě je v Rusku a válka trvá. Zajatec na polních pracích u ruského statkáře. Později vychovatel statkářova synka. Tesknící matce píše domů vlídné uklidňující dopisy. Pouštíme draka a hrajeme na gramofon. Válka v zázemí jako příjemný sen. Jen kdybych se mohl, maminko, s Vámi, s otcem a sestrami setkat. Jaképak příjemné sny! Revoluční nepokoje zasáhnou i zapadlou ruskou vesnici. Tady vede revoluci proti pánům pop. Všechno neštěstí pochází z knih, které učí lidi pochybovat o víře. Zničte knihy, křičí, a táhne se zástupem mužiků na panské sídlo.

Dým století. Dým z upalovaných knih. Dým z krematorií, popel z tolika lidí. Dým a popel z celých měst.

V jabloňovém sadu dohasíná papírová hranice a soumrak táhne do prázdného zpustošeného domu. Osamělý krok osamělého chodce. V téhle místnosti byly knihy. Dědeček statkářův býval ro-

mantický spisovatel. Způsobila tohle krutá zneužitá nevědomost, anebo záchvat náhle objeveného, po tak dlouhý čas potlačovaného sebevědomí?

V trávě před domem najde otec malý svazek vázaný v kůži. Krylovovy bajky. Svazek s ním bude putovat přes Polsko do vlasti. Ale až po válce.

Až po válce. Kolikrát jsem tu větu slýchal z otcových úst. Jako by tou větou vábil konec války, jako by jej přibližoval a urychloval. Na židli vedle postele ještě leží noviny z druhého března. Poslední noviny, které četl. U dveří na stolku mlčí rozhlasový přijímač. Ještě včera otec poslouchal zahraniční zprávy. A ještě čtrnáctého února byl v Praze a zažil bombardování. Vidím ho, jak se vleče, poháněn úzkostí a zdržován svým nemocným srdcem, vzhůru ze Starého Města na Vinohrady, a zase trosky a dým a střepy. Proč? Vzhůru raněnou Prahou k bytu své sestry na Vinohradech. Rozrušená matka ho doprovází až k tomu otomanu u sestry, kde ulehne s prvním těžkým záchvatem.

Stál jsem s bratry na střeše prádelny a se strachem jsem sledoval kouř na obzoru a dunění. Tam někde jsou otec a matka. A tady jsme my. Oddělení jenom na jeden den. Kolik rodin rozdělilo tohle století na dlouhý předlouhý čas. A kolik se jich už nikdy nesešlo.

Vzal jsem brýle do ruky. Ani já se nesejdu s otcem. Už jenom několik hodin, než ho odveze pohřební vůz. Jenom několik návštěv sousedů a známých v pokoji vedle. A plamen svíčky se nakloní, kdykoliv otevřou dveře, plamen je připraven odletět a posvítit otci na cestu, která ho očekává. Na židli leží noviny plné řeči o německém vítězství. Umíněné lži, které touží přesvědčit samy sebe. Vedle mosazného rámečku s dvířky leží knížka v tmavorudé plátěné vazbě. Tolstého Vojna a mír. Tmavorudá barva se podobá

zasychající krvi. Otec tu knihu čte znovu a znovu. I když čte jiné knihy, prokládá je zase Vojnou a mírem. Oboje zažil i ztratil. Vojnu i mír. Hledal v té knize snad návod jak žít?

Beru do rukou opatrně otcovy brýle, nasadím si je, otevřu knihu tam, kde je záložka a zkouším číst. Nejde to. Písmo se mi roztančí před očima. Potřebuji jiné brýle, ne otcovy. Každý potřebujeme ty svoje. A někdy trvá dlouho, než najdeme správné brýle, abychom viděli přesně a nebolela nás při dívání hlava. A aby se nám nezatočila, až se podíváme na prázdné místo, do propasti, kam odešli naši předkové. Až se rozhlédneme po tom, jaký odkaz nám zanechali.

Krylovovy bajky jsem nikdy nenašel. Ztratily se s otcem. Brýle jsem si schoval. Ale to nejcennější, co po sobě mrtví zanechávají, nejsou věci.

Mléko

Některé věci mohou ztratit svůj jednoznačný úděl a nabýt úplně jiný význam. Pro mě se něčím takovým stalo mléko.

Chodíval jsem pro ně jako kluk každý večer do statku na náměstí. Ale náměstí bylo od nás daleko. Když jsem vyšel s bandaskou ze vrátek, mohl jsem se dát cestou vpravo nebo vlevo. To bylo také to jediné, co jsem mohl volit. Pro mléko jsem musil tak jako tak. A obě cesty, vpravo nebo vlevo, byly stejně dlouhé, žádná nebyla kratší.

V létě, kdy bývalo dlouho světlo, jsem chodil vlevo. Na konci ulice začínala pole. Cesta byla z jedné strany vroubená hustým vysokým křovím plným skrýší a klukovských doupat. Pak se přešel po dřevěném mostku potok. Když se potok rozvodnil a voda mostek odnesla, musilo se seběhnout po stránce dolů do koryta potoka, skákat po kamenech a na druhé straně vyšplhat z koryta nahoru. Při skocích, sbíhání a vybíhání ucho bandasky cvakalo a chřestilo, jako by svolávalo diváky. Styděl jsem se za tu velkou modře smaltovanou bandasku. Nevím proč. Tenhle stud bylo první trápení, které mi pouť za mlékem připravila. Ale byla i jiná trápení.

Musil jsem projít s bandaskou malým zdivočelým parkem. Tma se tu chytala houštin dřív, než slunce zapadlo. Naproti parku číhala mezi zdmi úzká ulička. Představoval jsem si, jak z uličky někdo vybíhá, aby mě přepadl. Nebo že by vyběhl z parku?

V zimě, kdy bývala brzy tma, jsem chodíval cestou vpravo. K nádraží a přes město. Tuhle cestu osvětlovaly pouliční svítlny. Pod nimi ležely na dlažbě žluté kotouče záře, ale od jednoho jasného ostrova k druhému bylo pěkně daleko. Popobíhal jsem v temných

průlivech mezi ostrovy a ohlížel se po tichých záludných průjezdech starých domů.

Ve statku, ve velké světnici, čekávali už zákazníci. Samí dospělí a jen jeden kluk, a i ten byl mnohem starší než já. Na lavici sedalo pár starých žen. Čekání na čerstvě nadojené mléko si užívaly, jim se líbilo. S chutí probíraly události dne. Koho dneska pokousal vlčák, kdo s kým chodí a nebude si ho brát, kdo umřel a kdo bude rodit. Zprávy mě zajímaly míň než kořata, která se poštuchovala na peci. Občas některé spadlo.

Konečně. Děvečky donesly obrovský hrnec s napěněným mlékem. Statkářova žena plnila plechovými odměrkami bandasky a džbány. Mléko bylo ještě teplé. Odnášel jsem plnou bandasku šťastný, že se blíží konec mé dnešní povinnosti a že bude od mléka pokoj. Samozřejmě jenom do zítřejšího dne.

Jenže zbývala ještě cesta zpátky.

Jednou jsem se vracel ve vánici, dlouhé sněhové závěsy postupovaly proti mně a v okamžiku, kdy jsem nic zlého netušil, vyběhl z průjezdu nějaký kluk, zabušil do mě pěstmi, a zase v průjezdu zmizel.

Přihodilo se to, co jsem dlouho očekával. Byl jsem přepaden, a než jsem se vzpamatoval, útočník zmizel. Od toho dne se přepady opakovaly. Vyhýbal jsem se tomu průjezdu, jak jen jsem mohl. Úplně se průjezdu vyhnout nešlo. Obcházel jsem jej po protějším chodníku, ostražitý, a dával jsem se hned na útěk, sotva se něco v průjezdu mihlo. Vyhnout se průjezdu úplně znamenalo dát se od našich vrátek cestou vlevo, do tmy, do polí. Přelézat potmě potok mohlo také špatně skončit.

A tak se z putování pro mléko stala tísnivá zkušenost. Když mě kluk nepřepadl cestou pro mléko, určitě se vyřítil, když jsem se vracel s plnou bandaskou. Z jednoduchého úkolu přinést mlé-

ko se stal obtížný úkol pronést mléko okolo toho starého domu. Unikál jsem útočníkovi, a když se mi to nepodařilo, bránil jsem se třeba bandaskou. Jednou jsem z ní při souboji uštípl i kousek modrého smaltu.

Maminka nad tou škodou kroutila hlavou. Taková prostá věc. Přinést mléko. Jak se při tom může uštípnout z bandasky smalt!

Domnívala se, že jsem mléko jen donesl, ale já je pronesl nebezpečím a nebezpečí se na něm podepsalo. Pro maminku to bylo mléko do ranní kávy, mléko na zadělání, ale pro mě to po celou dobu, co jsem pro mléko chodil, vůbec mléko nebylo. Nosil jsem v bandasce úzkost, se kterou jsem se nesvěřoval. Protože jsem se za ni styděl.

Ale z úzkostí, za které se stydíme, roste každé dospívání. Roste jako rostlina, která si, skrytá, razí v zemi cestu, počatá dřív, než tušíme.

Výhled z okna

Starý pán, který mě učil hře na housle, býval kapelníkem vojenské hudby ve Vídni. Dovedl jsem si ho představit ve vojenské uniformě, vypadal v ní jistě důstojně. Veliký, silný, s hustým bílým obočím, přísný, nesmlouvavý, ochotný vzít na milost jen ty, kdo mají hudební sluch a vyhýbají se falešným tónům.

Chodil jsem k němu na hodiny přes celé město až na druhý konec, držadlo papírového pouzdra na housle ve zpcené dlani, a skoro vždycky s výčitkami svědomí, že jsem nepřehrával tolikrát, kolikrát mi přikázal. Samozřejmě, že to poznal.

Stál jsem před pultem s notami v maličkém pokojíku v rohu jeho rodinného domku, starý pán seděl na židli, mohutný a podmračený soudce, pohrával si se smyčcem a soudil. Hodina na housle se vlekla jako raněná.

Nikdy jsem netoužil hrát na housle. Byl bych raději hrál na piano. A když jsem tak stál před stojanem s notami a jezdil po strunách smyčcem, byl jsem dokonce přesvědčený, že hrát na piano přímo toužím. Jenomže opatřit piano bylo nákladnější než opatřit housle, a pokud se pamatuji, nikdo z mých spolužáků nehrál na piano, ale hráli na housle. Neučili se však u mého učitele. Učili se u učitelů, o kterých neměl starý pán valné mínění. Jednomu dokonce říkal lazebník, protože bydlil v domě, kde bylo holičství.

To, s jakou dokonalostí hrál můj starý učitel na housle, mě ohromovalo a bralo mi to i chuť učit se hrát. Takhle znamenitě se přece nikdy nemůžu naučit hrát. Nebylo by lepší podniknout v čase, který jsem věnoval houslím, něco, kde bych měl naději vyniknout? Vysvětlovat tohle rodičům nemělo cenu. Byli by mě po-

dezírali z lenosti. A kdo ví, snad by měli pravdu. Píle, která vzniká z vůle, je záviděníhodná, ale píle, která se rodí ze zaujetí pro věc, je pravděpodobně plodnější. Miloval jsem hudbu, ale nemiloval jsem učit se hrát na housle.

„Cvičit, cvičit, cvičit,“ opakoval můj učitel a klepal při tom koncem smyčce o prkna v podlaze.

Využíval jsem krátké přestávky k tomu, abych se podíval na okamžik z okna. Výhled z jediného okna pokojíku nebyl půvabný. Viděl jsem zeď sousedního domu a jen v koutku okna průhled do polí a na obzoru topol. Při těch kradmých pohledech z okna se mě dotkla vždycky zvláštní blaženost. Byl to dotek svobody. Jedna z tváří naděje. Houslové zaujetí nebude věčné.

Bohužel, starý pán byl svědomitý. Kdykoliv poznal, že jsem na housle málo cvičil, cvičil se mnou sám. Déle než předepsanou hodinu. Přestal teprve, až byl s mou hrou spokojený. Měl pevnou vůli i zaujetí. Mně chybělo oboje.

Kousek pole a topol na obzoru jsem znal zpaměti. Ve všech ročních dobách. Podoba útěchy se měnila. Zjara, když tál sníh, pole černalo a topol v dálce vypadal jako nezřetelná kresba ostrým hrotem tužky. Pak se pole zazelenalo a strom na obzoru dostal podobu zeleného dýmu, který stoupá k obloze. Léto se ohlásilo tmavnoucí zelení a pole žloutlo. Po prázdninách mě přivítalo hnědé a topol na obzoru se rozsvítil. Šlehal do oblohy jako žlutý plamen.

Zavřený v pokojíku, kde bylo cítit kalafunu a hru na housle, jsem neustával cvičit. Hra na housle má totiž jinou vůni než hra na piano nebo hra na varhany. Každý nástroj voní jinak a jinak voní i jeho hlas. Vůni houslí jsem od té doby nikdy nezapomněl.

Starý pán měl nakonec jediného žáka. Mě. A když ten výtečný houslista zemřel, dověděl jsem se, že jsem byl i jeho nejmilejší žák. Jak často se míváme s těmi, kdo nás mají rádi! Hrál jsem na housle

dlouho, a přece jsem hrát na housle zapomněl. Umění je jako láska. Když ji neobnovujeme každý den, vyprchá.

Nikdy jsem už nechodil k jinému učiteli hry na housle. Bylo by mi to připadalo jako zrada.

To pole a topol v dálce starého pána přežily. Kolikrát jsem pak chodil po cestě pod oknem pokojíku, kde jsem hrou na housle poznával, co je věčnost. Mnohokrát jsem ještě vídal to pole a topol. Nic na nich nebylo. Obyčejné pole a obyčejný strom.

Pozdrav městu

Čas narůstá jako slunce za letního dne, nutí stíny putovat a zalévá světlem kouty, na které jsme už málem zapomněli. A všechno, co se v něm pohybuje, příběhy i krajiny, se stává pomalu pověstí. I domov našeho dětství, i všechno, co po něm následovalo.

Když jsem se dostal po prvé do Brandýsa, byl na brandýském náměstí právě trh. Jak tu bylo živo! A jaké to bylo divadlo pro osmiletého chlapce, který doposud nic takového neviděl! Zdálo se mi, že v Brandýse žije spousta lidí, všude kolem mě byli lidé, domlouvali se, smlouvali, kupovali, prodávali, a v taškách a košících čekaly slepice, kuřata, housata a králíci vystrkovali z lepenkových krabic uši a z jedné tašky se pokoušela vyběhnout štěňátka.

Po druhé jsem přijel s maminkou do Brandýsa, když nebyl trh. Kam se poděli všichni ti lidé, které jsem viděl při první návštěvě? Město ztichlo, náměstí bylo prázdné, a lidé se tvářili, jako by se tady nikdy žádná veselá a zajímavá podívaná nekonala.

Kolikrát jsem od těch dob zažil toto město klidné a tiché a za letních odpolední téměř bez lidí, a kolikrát lidnaté a vzrušené za velkých událostí.

Jako chlapec jsem ještě nevěděl, že tu prožiju větší část svého života, a že na všem, co mě v životě od studentských let potká, zanechá toto město stopu, ať by to někdy byl jen lehký otisk, jen dotek, který si uvědomíme třeba až po čase, kdy na něj dopadne putující slunce našeho života.

Ve Staré Boleslavi stojí kamenný lev, o kterém se říká, že stojí v samém středu české země. A je to jenom bájný střed naší země? Neleží tu někde i střed našich životů, ke kterému se vracíme jako

k domovu? K tomu dnešnímu i k tomu, který jsme zažili a který žije ve vzpomínce?

*Na březích toho města chtěl bych spočinout,
kam lidé snesli domy,
jako včely snášejí med,
a černá břicha pramic
se válejí na bílém písku.
Čas jsou zde naše minulé pohyby,
ostýchavé zajíkání první básně,
čas tu obchází jako první polibek
a žasne:
To jsi také ty?*

Řeka protékající městem se proměnila, ale každé jaro v ní plují známá oblaka a pod proudem, který oblaka unáší k moři, protéká u dna řeky jiný proud a teče opačným směrem, zpátky k pramenům.

*Voda nezapomnění.
Přes ni nepotřebujeme převozníka,
přes ni jsme sami sobě převozníky i prámem.
Zpátky k pramenům, abychom poznali
ten kus cesty,
dneska už všední a málem samozřejmé.*

Měl jsem to štěstí, že jsem kraj svého dětství a mládí nemusil vyměnit za žádný jiný. Žiji tam, kde na tváři dětí potkávám rysy otců a matek, v kmeni stromu vzpomínku na štíhlý prut a pod rostoucími stavbami vidím stará pole. Toto je střed života. Mezi tím, co bylo a tím, co bude.

Kamkoli půjdeš,
poneseš v sobě zemi,
z které jsi vyšel,
kamkoli půjdeš,
poneseš v sobě zemi,
o které sníš a po které toužíš.
Ta první byla a je,
ta druhá teprve bude
a nikde ji nemůžeš na světě najít,
tu budoucí, vysněnou, šťastnou.
Jádra ořechů jsou všude ukrytá
ve skořepině,
ale doma jsou skořepiny nejtvrdší,
ale jen doma zrají nejsladší jádra.

Pověst o domově

Čas narůstá jako slunce za letního dne, nutí stíny putovat a zalévá světlem kouty, na které jsme už málem zapomněli. A všechno, co se v něm pohybuje, příběhy i krajiny, se stává pomalu pověstí. I domov našeho dětství.

Člověk může za svého života vystřídat několik domovů, ale domov dětství nosí s sebou u samého dna srdce. A jako nemůže odložit srdce, nemůže odložit ani svoje poprvé doma. Tam všechno začalo. Radost i bolest, strach, nenávisť i zrada, láska, oběť, poznání. První obrazy.

Zastavil jsem se na travnatém břehu řeky, která má hebké jméno Labe. Jsou mi čtyři roky a mhouřím slastně oči v záplavě paprsků letního dne. Přijel jsem z pražských ulic, kde je obzor zasutý zdmi. Nevěděl jsem doposud, že je svět tak veliký. Co je v něm místa pro trávu a topoly, lesy a pole. Co je v něm oslňujícího třpytu. I v řece. Kdykoliv zabořil převozník bidlo do vody, vyvalily se na hladinu jiskry, jako by dole křísl okovaným koncem bidla o hvězdu.

„Tak pojd',“ vybídne mě tatínek. Jdu pomalu, moje chůze je samé zastavování a návraty. K motýlu, ke kopretině, ke střevlíkovi.

A jiný obraz léta. Stěhujeme se z Prahy do malého polabského města. Z činžovního domu do rodinného domku se zahrádkou. Zahrádka patřila k největším objevům mého dětského domova. Stojím na pěšině skvrnitě světlem a stínem a žasnu uprostřed víření a bzukotu lesklých much a plápolavého letu motýlů. Občas vyvře i v domku ze škvíry v podlaze kaluž létavých mravenců. Ptáci v břechtanu, pnoucím se kolem oken, vykřikují, prozpěvují

a broukají lidskými hlasy. Objevují prst na čerstvě zrytém záhonu. V Praze, odkud jsme přijeli, byla země přikrytá dlažbou, v parcích přikrytá trávou a květinami. Tu a tam se sice zdráhavě ukazovala, jako by věděla, že se to ve městě nesluší, ale vždycky jenom jako součást výkopu. Každý kousek někomu patřil, někdo nad ním bděl. V parku hlídač, ve výkopu dělníci, na dvoře činžovního domu domovnice. Byla to zakázaná země. Na zahradě se půda osamostatnila. Poprvé jsem poznal hrudkovitost i sypkost prsti, její nádhernou mazlavost, všechny odstíny toho tvárného těsta, od černé až po bílou kávu. Čichal jsem k ní jako ke květinám. Čím hlubší jámy otec kopal pro stromky, tím světlejší půdu vynášel na povrch. Jestliže bylo někde hluboko pod zemí pohádkové peklo, jistě se skrývalo v bělostných jeskyních. Ty bílé útulné jeskyně plné veselých čertů chlupatých jako naše kočka vypadaly velmi lákavě.

Když jsem stonal, stavěl jsem si malé bílé jeskyně z peřiny nebo podušky a zabydloval je loutkami z loutkového divadla. Loutky žily. Věděl jsem, co chtějí povídat, a říkal jsem to za ně. Věci žily tehdy tajným životem, kterému dospělí nerozuměli. Nic nebylo mrtvé, všechno žilo a to, co žilo, mělo žít navěky. Tak tomu chce pověst.

*Potom už nikdy nežilo tolik věcí jako lidi,
skříň přestala vzdychat a židle zpívat,
mraky zavřely oči i ústa,
stromy si přestaly podávat ruce. Dokonce
někteří lidé se začali podobat věcem.*

A pověst má hlasy. Maminčin jasný hlas, který zpívá, zatímco za okny visí šedivá mlha. Zpívá písničku, v které nakonec všechno

dobře dopadne. Maminka zná spoustu písniček a básně si pamatuje ještě ze školy. Dlouhé rýmované básně. Posloucháme oba, já i náš kocour, který mi sedí na klíně a přede.

A už se hlásí další hlas. Hlubší než mamčin. Ležím ve tmě, tatínek odpočívá na židli a vypráví mi pohádku. O psu, kterého nechtěl sedlák živit, protože pes byl starý a nemocný. „Maso,“ řekne tatínek a já musím odpovědět: „Kosti.“ Jen podle toho tatínek pozná, jestli ještě poslouchám a jestli jsem neusnul. Tatínkův hlas slábne, slova vyslovuje pomaleji a pomaleji a nakonec zmlkne. „Kosti, kosti,“ křičím a budím tatínka, kterého pohádka uspala dříve než mě. A jiný večer mě zavede ke stolu, u kterého mi tatínek předčítá z Robinsona Crusoea. Na druhém konci stolu sedí maminka se šitím. Poslouchám s bradou zabořenou do pěstí. Potom mě tatínek vyvede ven, před dům, a díváme se na oblohu. Obloha je posypaná hvězdami a každá má nějaké jméno, aby se na té obrovské obloze neztratila. Mám také jméno proto, abych se na zemi neztratil?

Jiný hlas přichází, vábí mě ke stolku s lampou, která má zelené skleněné stínidlo. Lampa vrhá na strop zelenavé lesní šero a v něm hledá babiččin hlas východ z pohádkového lesa. Babička dovede napodobit jemný hlásek víly i zahučet jako obr. Usedáme spolu na nízké stoličky, babička čte a vždycky se dotkne ukazováčkem rtu, než obrátí nový list. Podzimní večery jsou dlouhé, ale příběhy babiččiných knih dovedou s jejich délkou držet krok. Nechte mi jenom pohádky. Občas přiveze ve své černé babičkovské tašce i román. Cestuji Evropou s dvěma komediantskými dětmi, které vlastně nepatří komediantům, neboť byly uneseny. Cestuji s nimi až ke šťastnému konci. Hledám s malým chlapcem ve zlatokopeckých osadách Ameriky nezvěstného strýčka. Až ke šťastnému konci. S nadšením jsme s babičkou vítali šťastné konce naší četby. Babička mnoho štěstí nezažila, a přála každému, kdo štěstí našel.

„Zaplatpámbu, že to tak dopadlo,“ vzhledla maminka od pletení. A kocour, který spal pro změnu zase na klíně babičce, pootevřel pravé oko, překvapen, že slyší mluvit někoho jiného než babičku.

*Hlasy mého domova se slétají jako ptáci
v pohádkách,
křídlo překrývá křídlo a v hedvábném stínu
blýskají krůpěje živé vody.
Ani zaniknout neznamená konec,
mění se jenom pohyb.*

Je zimní večer, tatínek sedí se svým přítelem Bohumilem v kuchyni u kamen. V kamnech to praská a ve dvířkách kamen jsou vyříznuty tři okrouhlé otvory. Jsou to oči ohně. Dívám se do nich a naslouchám, co si tatínek se svým přítelem vypráví. Tatínkův přítel je dělníkem v továrně u Labe a prožil první světovou válku na italské frontě. Tatínek přeběhl na východě k Rusům a prožil válku i revoluci na ruské vsi jako zajatec. Malému chlapci, který sedí na truhlíku u kamen, se spojují strmé italské hory s ruskou rovinou v báječnou kouzelnou krajinu. Tam, v příbězích dospělých, se střelí, ale tady, doma, je klid. V kamnech to praská, v komíně píská vítr, vytrvale a marně se na nás dobývá. Sem se nedostane. Jsem v bezpečí. Doma.

Loudím na starším bratrovi sluchátka krystalky. Bratr je o deset let starší, umí číst i psát, nosí dlouhé kalhoty a smí chodit sám do biografu. Bratr žije v jiném světě. Blahosklonně mi nasadí sluchátka. Rázem mám uši plné hudby, houpá se, uniká a vrací se. Sním o tom, co bude, až budu velký. Až budu umět číst, přečtu všechny knihy. Naučím se hrát na všechno, jako ti, co hrají v sluchátku. Podívám se do širého světa jako ty komediantské děti, anebo budu

cestovat jako tatínek nebo jeho přítel, ale ne ve válce. Budu cestovat na kouzelném koberci. Sním a všechna veliká přání se vejdou do malé kuchyně, kde z oken stékají krůpěje páry.

Venku padá neúnavně sníh. Když jdu s maminkou nakupovat, motám se úzkými uličkami vyhrabanými ve sněhu a přes bílé navršené hromady nevidím na druhou stranu ulice. Mrazivý vzduch mi utahuje nos. Čichám vůni sněhu. I kdybych zavřel oči, vím, že napadl. Když se vrátíme domů, zatápí maminka v pokoji vedle kuchyně. Přenáší z kuchyně do pokojových kamen žhavé uhlí na lopatce. Doprovázím maminku při slavnostním přenášení ohně. Z uhlíků na lopatce vyrážejí ostré modré a žluté plaménky, cítím jejich trpkost a štiplavost. To jsou vůně zimy. Sníh a oheň.

A pak, s prvními teplejšími dny jara, zavane od řeky vlhký vítr a připomene, že se řeka probouzí. Jdeme s tatínkem podél labského břehu navštívit jeho přítele Bohumila. Jez šumí a duní a řeka postupuje širokými jazyky do luk. Zatopila nízký břeh u kostela, stoupá do dvorků a zahrad a lidé vynášejí narychlo, co se vynést dá. Židle, kredence, bedny, stoly, peřiny. Na jedné bedně sedí kohout a kokrhá. Mezi židlemi mečí koza. A nad vším se vznášejí rybí šupinatá vůně řeky.

„Počkej tady,“ řekne tatínek a jde pomáhat. Obdivuji ho, je nejdospělejší z dospělých. Vždycky si ví rady. Dovede mi i nakreslit koníčka. A nakreslit koníčka, to je vůbec nejtěžší kreslení na světě.

Musíme zátopu obejít. Z bahna trčí větve a zase jsou cítit ryby. V létě voní řeka jinak. Vlhkým vybagrovaným pískem, dehtem, který se sesychá na břichu pramic do černých vrásek. Tatínek zná zvláštní neznámé vůně a učí mě je rozeznávat. Víím už, jak voní z tůní a slepých ramen puškvorec a jak voní z louky u řeky mařinka vonná. Tatínek rozemne v prstech list ořechu a dává

mi čichnout. Čichám ořechový list a pach cigaretového kouře na zahnědlém otcově palci.

Konečně dostávám školní brašnu. Voní kůží tak silně, že cítím její vůni podnes. Pro mě se stala vůní školy. Kůží byly navoněny sešity, tužky, náčrtník i Poupata. Babiččina kabelka byla také kožená, ale voněla větrovými bonbóny. Chladivá vůně větrových bonbónů prchala i ze stránek knih, když je babička obracela. Pach kůže mi připomínal starost a povinnosti, mentolové vanutí odpočinek a vytouženou zábavu.

Jinak voněla doma neděle a jinak všední den, jinak ráno a jinak večer. Slunný letní den voněl jasmínem nebo fialami a deštivý den zmáčenou trávou a omytým břechtanem, který se pnul po domě. To, co člověk jako dítě vidí, slyší, čichá, chutná a hmatá, není menší dobrodružství než objevovat nové světadíly. Stanout poprvé tam, kam lidská noha nevkročila.

Dychtil jsem po tom, zanechat stopu někde, kam ještě nikdo nevstoupil. Ale město, ve kterém jsem prožil dětství, bylo malé a všichni, bosí i obutí, přátelé i nepřátelé, všichni se v něm dobře znali. Na polích se pracovalo, na dlažbě hlavních ulic ležela stébla slámy a sena, všech míst se tu dotkla lidská noha.

Ale jsou i jiné pevniny, kterých si snad ještě nikdo nepovšiml. Stojím před velkou skříní plnou knih. Tatínkova knihovna. Věřil jsem, že v tolika knihách musí být ukryto tajemství, jak šťastně zařídit svět. Jen až se naučím číst, přečtu všechny knihy a všechno změním.

Jednou před Velikonocemi odběhla maminka z kuchyně a nechala na stole rozepsaný dopis, lahvičku s inkoustem a násadku s perem. Otevřeným oknem se hrnul na stůl proud slunce, násadka se leskla, list čistého papíru svítil. Neodolal jsem. Vyšplhal jsem na židli, klekl jsem si na ni a uchopil násadku. Měkce mi

klouzala mezi prsty, bíle a hnědě pruhovaná, záviděníhodný nástroj dospělých lidí. Nikdo mi ji doposud nikdy nepůjčil. Třásl jsem se vzrušením. Venku bylo slyšet, jak maminka hovoří se sousedkou. Mohl jsem se odvážit. Opatrně jsem namočil špičku pera a zakroužil jsem po listu papíru. Pero zaznamenalo na papíře klikyhák, vzepřelo se, zaprskalo a zabodlo se. Počkej, já tě naučím. Namočil jsem je znovu a dal jsem se do psaní. Zažíval jsem při tom několikanásobnou rozkoš. Vnímal jsem sladkost násadky, podivuhodné čáry se mi dařily na neposkvrněném papíru, břítka prstů mi zmodrala inkoustem a voněla tak podivně. Vystrčil jsem jazyk mezi rty, pero prsklo a odstříklo mi. Tak jsem modročernou tekutinu i ochutnal. Nevšímal jsem si ničeho kolem sebe, úplně jsem propadl peru a papíru. Teprve maminčino zvolání mě vytrhlo z blaženého stavu a vyhnalo mě z právě objeveného ráje.

Když otec s matkou a starším bratrem někam odejdou, bývám doma sám s babičkou. Zatoužím opakovat svůj pokus s perem a uprosím ji, aby mi dala pero a papír. Babička nakonec povolí. Vytvářím na papíru muří nohy a při čárání si šeptám věty v naději, že se to, co říkám, zachytí do klikatých čar. Potom ukážu papír babičce a prosím ji, aby přečetla, co jsem napsal. Babička nad klikyháky kroutí hlavou. To přece nejde přečíst. Nejsou to písmena. Ale pak se dá uprosit a čte. Předčítá mi z mého papíru něco docela jiného, než jsem si šeptal. Divím se, jak je to možné. Záleží opravdu jenom na správně napsaných písmenech, aby čtenář přečetl to, co jsi skutečně napsal?

*Klikaté čáry črtané dětskou rukou
patří jen dítěti
a nikomu jinému, slova patří všem.*

*Hořící klikatá čára na obzoru patří jen dni,
který začíná a chystá se číst
sám sebe.*

Poslední léto, než poprvé začnu chodit do školy. Naše tichá ulice je po obou stranách lemována starými obrovskými lipami, lípy kvetou a z jejich korun stéká medová sladkost. Dívám se do větví, kde zpívají neviditelné sbory včel, a na bledě modré nebe, na kterém se už dá rozeznat měsíc jako kapka řídkého mléka. Cítím ten okamžik všemi smysly, až umdlévám. Je to okamžik štěstí. Anebo básně.

Diktuji své první básničky tatínkovi. První z nich začíná: Tmavá noc byla, měsíčka vyplavila.

Noc mě vábí, hvězdy a měsíc, a mám z ní strach. Tehdy ještě nevím, že láska a úzkost kráčejí světem pospolu. Tma je jedna tvář samoty. Bojím se být sám. Když se potmě vrátíme domů, rád sáhnu po něčí ruce, abych se ujistil, že nejsem sám. V noci se probudím a naslouchám, jestli uslyším matčin nebo otcův dech. Jestli skřípne postel. Aspoň docela nepatrné znamení, že neodešli.

Za dne mi samota nevadí. Za dne nejsem nikdy sám se svými ožvlými loutkami. I stromy, kameny a úlomky cihel ožívají, ale tomu rozumí jen někteří z mých budoucích spolužáků. Před malým zlatovlasým děvčátkem z vedlejší ulice neožívá nic. Kámen je pro ně kámen, kus dřeva dřevem a loutky panáčkové ze dřeva a sádry. Je docela jiná než můj přítel Karlík. S ním si vymýšlíme hry, kterým ostatní nerozumějí. Jednou vjedou zlatovlásce všemi prsty do kadeří. Ta ostuda a křik. Nechápu dobře, proč jsem to udělal. Dívám se užasle na prsty, visí z nich zlaté nitky jemných vlásků. Pověst, která se zmocnila i tohoto příběhu, mi s úsměvem prozrazuje, že mě k činu přiměla láska.

Jako štědrá víla z pohádek vstupuje do pověsti moje teta, která má bílé vlasy dobrých víl. Dovede všechno odpouštět. Slovo láska dostává v jejích ústech zvláštní neskutečný odstín. Vypráví mamince o svých známých a zakončí větou: „To byla láska.“

Kolikrát se s tím slovem setkám, až začnu chodit do školy. Kolik bude mít významů, tajemných, vzrušujících a ošklivě lepkavých. Z tetiných úst znělo to slovo jasně a čistě. Byla to radost, smutek, odevzdanost, nebo touha?

Uprostřed léta k nám přijel veliký tělnatý strýc. Nosil brýle s černými obroučkami a v obličejí se mu zachytily drobné jamky po neštovicích. Tenhle veliký objemný strýček byl plný neuvěřitelných událostí, kterými obdarovával své posluchače. Svět byl pro něho plný zázraků. Příhodily se jiným lidem. V jeho vyprávění se děti, které vypadly z pátého patra, nikdy nezabily. Zato člověk, který šel večer se džbánem pro pivo, se nenávratně ztratil. Někdo našel v tramvaji los a vyhrál na něj milión. Skoro každého člověka potkal nějaký zázrak, jen strýce ne. Jediné dobrodružství, které si dopřával, bylo stěhování. Každý rok měnil byt a stěhoval se se svou drobnou hezkou ženou z jedné pražské čtvrti do druhé.

„Tak se podívej,“ řekla maminka, když strýc odjel, „zase se stěhují. Ti lidé nemají žádný domov.“

Všichni lidé, mezi kterými jsem jako dítě žil, hovořili o domově jako o něčem stálém, bezpečném, vzácném a nezaměnitelném. Ztrátu domova jsem nikdy nepřestal pokládat za pohromu.

Měl jsem to štěstí, že jsem kraj svého dětství a mládí nemusil vyměnit za žádný jiný. Žiji tam, kde v tváři dětí potkávám rysy otců a matek, v kmeni stromu vzpomínku na štíhlý prut a pod rostoucími stavbami vidím stará pole.

*Hlasy mého dětského domova se slétají,
křídlo překrývá křídlo a ve stínu perutí
zablýskne broušená krůpěj živé vody.
Kdo ji polkne, bude věčně živ,
mění se jenom pohyb.*

Otvírám okno v červnové noci a vpouštím do bytu roztoulaný borový les a toulavou řeku. Lípy v ulici, kde už nebydlím, jsou řadu let pokácené. Ale v teplé noci rozkvétají jiné.

Přistěhoval jsem se do města na břehu řeky s hebkým jménem Labe. Ve starém domě se právě obracejí skříně zády ke zdi, židlím jsou vykázána místa a otec podkládá skříňku hodin zavěšených na zdi. Potom uvádí ukazováčkem do chodu kyvadlo. Tak se dal do pohybu čas mého dětského domova. A nezastavil se podnes.

Zlomek pověsti o životě

Jestli je někde pramen, z kterého vytéká devatera řek, které budeme musít za svého života překročít, jestli je někde úpatí devatera hor, které budeme musít za svého života zdolat, pak se ten pramen i úpatí hor nacházejí v dětství, pramen vytéká z dětské konývky a úpatí devatera hor roste z dětského písковиště. Družnost i samotářství, láska i nenávisť, způsob, jakým budeme truchlit, i způsob, jakým se budeme radovat.

A ten, kdo je už hluboko v pohoří devatera hor a překročil už většinu řek, které mu byly souzeny, může o tom vydat spolehlivé svědectví.

Moje dětství procházelo kouzelným a nádherným lesem knih. Babička mi předčítala pohádky bratří Grimmů, Hauffa, Pohádky tisíce a jedné noci, Perraulta, ale i knihy dobrodružné, tatínek mi četl pohádky Boženy Němcové, Erbena, Andersena, ruské lidové pohádky a Robinsona Crusoea. Maminka mi při práci vyprávěla, co přečetla, zpívala mi a recitovala. A když jsem se naučil číst, obdaroval mě jednoho dne otec knihou Mary Macleodové v překladu Antonína Klášterského, knihou, ve které byly Shakespearovy hry zpracovány jako povídky. Četl jsem je vzrušený a šťastně nešťastný z osudu Romea a Julie a prince Hamleta. Tak silně mladého čtenáře vzrušila už jen kniha starých řeckých pověstí, kterou mi půjčil přítel mého staršího bratra.

Když jsem přemohl nějakou tu horu z devatera hor, sám jsem začal pohádky psát a začal jsem pátrat ve starověkých pověstech, shromažďovat prameny a psát knihy z dávné paměti lidstva.

Pamatuji se na letní večer, kdy jsem se zastavil v naší ulici, kde podél chodníků rostla mohutná stará lipová alej, zvedl jsem hlavu a spatřil pohasínající oblohu opřenou o vrcholky lip a v jednom tmavém zeleném koutě mezi větvemi už přistál hedvábný měsíc. Jestliže něco krásného dovede člověku políbit srdce, pak jsem cítil ten polibek. Myslím, že to bylo první setkání s poezií. A já začal psát básničky. Jako začínající školák, kdy se ještě ve slovech vynechávají písmena, zato jiná písmena se píší dvakrát. Měl jsem doma knížku dětských veršů J. V. Sládka. To byla moje brána do království básní.

Ale je čas přiznat, že devatera pohoří není pustá krajina. Všude se člověk potkává s lidmi, kteří také putují. A zatímco pro tebe je tahle hora teprve třetí, pro tamtoho, kterého jsi předešel, je to už hora předposlední. Putoval jsem vždycky s knížkou v ruce a brzy jsem potkával ty, kdo knihy psali. Tak jsem cestou poznal Františka Halase, za války, v období, kdy jsem plnil básněmi jeden sešit za druhým. František Halas byl moudrý průvodce nad srázy poezie i v jejích nížinách. Po válce jsem cestou potkal Františka Hrubína. Putoval jsem s ním skoro čtvrt století, i když jsme se jeden druhému občas ztráceli v horských mlhách. A zatímco mě převozník převážel přes mou druhou z devatera řek, setkal jsem se na prámu s Josefem Horou. Pro něho to byla poslední řeka.

Potkával jsem cestou mnoho lidí a poznal jsem mnoho osudů a v každé mé knize ožívá někdo z těch, které jsem potkal, nebo něco z toho, s čím jsem cestou musil zápolit, s čím se vyrovnat, i to, s čím jsem se nevyrovnal ani doposud a co v sobě nesu jako ztracenou střelu.

Ještě se přede mnou modrají obrysy nějakých hor, nebo je to přelud, fata morgána? Vidím zrcadla nějakých řek, nebo je to jen rosa, kterou ráno zapomnělo posbírat z luk?

Ale nohy mě přesvědčují, že stoupám, stoupám do svahu nové hory. Psát knihy znamená stoupat, abys měl rozhled, vzdalovat se, aby ses přiblížil, a přibližovat se, aby ses mohl vzdálit. Nic není tak blízké, aby v tom nebyla skrytá dálka, a nic tak daleké, aby se v tom neskrývala důvěrná blízkost. Žádný člověk není vzdálený a cizí, jenom nepoznaný. Cesta, jak se zdá, ještě nekončí, snad se s ním sejdem a on se sejde s námi. Na kus cesty přes devatery hory a devatery řeky. Protože potkávat a poznávat je jeden z mnoha druhů štěstí, i když nebývá bezbolestné a bezstarostné. Ale je na světě štěstí, aby nebylo spojené s nějakou starostí nebo i bolestí?

Ediční poznámka

Soubor drobných próz vybrala a uspořádala Vladimíra Gebhartová. Pro knižní vydání, z něhož jsme převzali znění díla, napsala též ediční a bibliografickou poznámku, z níž mj. vyplývá, že texty byly ponechány v podobě, v jaké byly vydány dříve nebo v jaké byly nalezeny v pozůstalosti. V naší e-knize jsme přistoupili k opravě zjevných překlepů a opomenutí v interpunkci a k aktualizaci psaní velkých písmen (Velikonoce místo velikonoce).

Redakce MKP

Eduard Petiška

Pověst o životě

Výběr a uspořádání Vladimíra Gebhartová

Obálka Jakub Tesař

Korektura Jitka Laixnerová

Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 31. 10. 2024

ISBN 978-80-274-4312-3 (epub)

ISBN 978-80-274-4313-0 (pdf)

ISBN 978-80-274-4314-7 (prc)